

Вечарына ў Крыўцы 3

Ніва

ТЫДНЁВІК БЕЛАРУСАЎ У ПОЛЬШЧЫ

PL ISSN 0546-1960

NR INDEKSU 366714

Нашы смакі... 9

<http://niva.iig.pl>
redakcja@niva.iig.pl

№ 06 (2700) Год LIII

Беласток, 10 лютага 2008 г.

Цана 2,00 зл. (VAT 0%)

Пётр ГАГАН — адзін з самых вядомых мастакоў Беласточчыны. Нарадзіўся ён 30 кастрычніка 1952 года ў Гайнаўцы. Тут ён закончыў падставовую школу ў 1967 годзе. Далей вучыўся ў Электраэнергетычным тэхнікуме ў Седльцах, затым паступіў на геаграфічны факультэт Універсітэта Марыі Кюры-Складоўскай у Любліне, дзе вучыўся два гады. Потым была вайсковая служба. Закончыў Студыум культуры і асветы для дарослых у Варшаве.

Аднак родная Гайнаўшчына стала яму крыніцай творчага духу і шчырай любові да сваёй малой айчыны, да свайго народа. Пётр Гаган — мастак непаседлівы, аб'ездзіў ужо ўсю Еўропу. Мабыць, ягонае вандроўкі і сфарміравалі добразычлівае стаўленне да людзей розных нацыянальнасцей. Ягоныя палотны вылучаюцца чысцінёй колеру, эмацыянальнасцю і не пакідаюць глядачоў раўнадушнымі, застаўляюць затрымацца, задумацца. Гэта падштурнула мяне паставіць мастаку некалькі пытанняў.

— *Казаць пра мастака і не ўзгадаць ягоны шлях у мастацкае асяроддзе было б нетактоўнасцю...*

— У 10-гадовым узросце падаўся я да мастака Чэслава Чарнецкага, каб той намаляваў мне партрэт. Аказалася, што быў ён вучнем Войцеха Косака і праф. Тадэуша Прушкоўскага — аднаго з найлепшых партрэтаў міжваеннага перыяду. Чарнецкі прыбыў у Гайнаўку, дзе жыла ягоная маці, з Костшына. У Сакратаў спосаб, пад яблыняй, вучыў ён навакольных дзяцей жывапісу. Мне пашанцавала, паколькі я жыў насупраць. Ён у сваім агародзе раскладаў лісткі паперы, выцягваў фарбы і пастэльныя алоўкі ды дзяліўся з намі сваім вопытам, навучаючы нас мастацкаму ўспрымання свету. З перапапачатковай групы дзесяці дзяцей застаўся я толькі адзін. Тады адкрыў я магію жывапісу, які захапіў мяне поўнасцю. Чарнецкі больш за дваццаць гадоў быў маім майстрам. І хоць не ва ўсім мы згаджаліся, часта палемізавалі, аднак нашы спрэчкі былі канструктыўныя для нас абодвух.

Далейшы жыццёвы шлях даў ёй мяне ў войска, дзе служыў я кадравым жаўнерам на пасадзе кіраўніка салдацкага клуба. Меў я там сваю майстэрню. З таго часу вывядзяцца мае кантакты з многімі польскімі мастакамі, такімі як Адам Баяра, Гжэгаж Вайда, Вальдэмар Кусаль, Адам Кунікоўскі, Арлета Айбен, Анджэй Саберай, Рэната Жэпкоўская, Крыстына Швайкоўская. Потым пазнаёміўся з Яцкам Букоўскім і яго вучнямі. Працуе ён выкладчыкам Варшаўскага універсітэта і шмат гадоў быў рэдактарам

Мастак з Гайнаўкі

Партрэт для Пятра Гагана не чужы жанр: мастак малюе партрэт Славаміру Галёнку, аўтару „Краіны шчаслівасці“, на беларускім фэсце ў Старым Двары

прэстыжнага часопіса „Пластыка і выхаванне”.

Пераход на пенсію даў мне магчымасць больш частых падарожжаў па музеях і слядах вядомых мастакоў. З'ездзіў я Расію, пабываў у Францыі ды Іспаніі. Цяпер я актыўны ў асяроддзі падляшскіх мастакоў. Арганізаваў я пленэры ў Нараўцы, а ўдзельнічаючы ў айчынных і міжнародных пленэрах наладзіў я кантакты, між іншым, з праф. Анджэем Струмілам з Мацьковай Руды, Міхалам Янчуком з Беластока, Маркам Хомчыкам з Супраслі, Віталісам Тыцам з Бельска-Падляскага, Алегам Кабзаром з Беластока. У Гайнаўцы пазнаёміўся я з Эдуардам Агуновічам з Мінска, які афармляў залу Беларускага музея.

— *Што Вы найчасцей прадстаўляеце на сваіх палотнах?*

— Я — чалавек уражлівы, вабіць мяне характэрна і таямнічасць натуры. Пры дапамозе святла і фарбаў стараюся дастаць мастацкую прастору. Прывабліваюць мяне дзве плыні — імпрэсія і каларызм, у якіх я працую. Малюю пейзажы, архітэктурны дзеля таго, каб акрэсліць клімат месца, з'явы, асобы, з якімі кантактую. А і партрэт для мяне не чужы жанр. Думаю, што падставай кожнай творчасці з'яўляецца вера. Творчасць гэта духовая споведзь і павінна яна быць шчырай і абсалютнай, бо ў адваротным выпадку творчасць траціць сэнс. У ходзе творчага працэсу імкнуся перадаць свае адчуванні на дадзеную тэму, а не тое, што ведаю. Для мяне неістотнае ці будзе гэта палатна стагоддзя і пяцьсотгоддзя. Важнае, каб змешчаныя ў ім эмоцыі былі шчырымі. Тады карціна гаворыць да глядача. Няважнае ці палатна тэхнічна лепш ці горш выкананае, але яно павінна ўзбуджаць у нас эмоцыю. Паколькі мы, лю-

дзі, розныя, таму розныя будуць эмоцыі. Але да некаторых глядачоў карціна дойдзе і няважнае ці гэта адбудзецца сёння ці за сто гадоў. Я сам па сабе адчуваю чароўнасць старых карцін.

— *Што можаце сказаць пра папулярнасць мастацтва сярод моладзі?*

— Думаю, што сённяшняя школьная сістэма ў гэтым плане зусім слабая. Мастацтвам моладзь трэба заразіць, адкрыць перад ёю свет колераў, святла, прасторы, даць ёй практычныя падставы для творчасці. Пластычныя заняткі канчаюцца практычна на гімназіі і многа маладых здольных людзей не развівае потым сваіх умеласцей. Звяртаюцца да мяне бацькі, каб я папрацаваў з іх дзяцьмі. Пару гадоў арганізаваў я нядзельныя заняткі. Некаторыя вучні ўжо выраслі, але з вялікай сардэчнасцю ўспамінаюць той час. Не ўсе мусяць стаць мастакамі, але таленавітыя маладыя людзі павінны мець магчымасць творча развівацца. Аднак не ўсім бацькам пад сілу паслаць свае дзеткі ў мастацкія школы.

— *А дзе Вы паказвалі свае карціны?*

— Мае работы завандравалі ў Расію, Беларусь, Ізраіль, Паўднёва-Афрыканскую Рэспубліку, Нямеччыну, Галандыю, Францыю, Іспанію, а апошнім часам і ў Вялікабрытанію.

— *Прыгадайце самы цікавы Вам дзень мінулага года.*

— У 2007 годзе найбольш запамятаўся мне дзень, калі ў Гібралтары ўбачыў я Гераклавы слупы. Я быў зачараваны гэтым месцам, дзе сутыкаюцца Міжземнае мора з Атлантыкай, пралівам, які раздзяляе Еўропу і Афрыку. Яно зрабіла мяне вялікае ўражанне.

— *Сардэчна дзякую за размову.*
Гутарыў Віктар БУРА

А нам усё роўна 2

Віктар САЗОНАЎ

У Расіі хутка будуць абіраць прэзідэнта. Толькі выбарамі гэта наўрад ці можна назваць. І не таму, што будуць фальшаваць ды падтасоўваць, красці выбарчыя скрынкі ды мяняць бюлетэні, або заганяць людзей на выбарчыя ўчасткі ў так званае датэрміновае галасаванне і пасля рабіць з іх голасам што заўгодна. Не. Будзе ўсё не так. У Расіі ўжо ўсё зроблена і ўсё сфальшавана...

У Вільні 5

Леакадзія МІЛАШ

З пачатку 2008 года ў Таварыстве беларускай культуры ў Літве пачаліся мерапрыемствы, прысвечаныя 90-м угодкам БНР. На імпрэзах узгадваюцца людзі, якія жылі для Беларусі, ахвяравалі сваім жыццём дзеля яе незалежнасці, адбываюцца сустрэчы з выдатнымі асобамі, ладзяцца пешыя экскурсіі па гістарычных беларускіх мясцінах Вільні...

Запрашэнне

Запрашаем на сустрэчу з цыкла „Размовы аб... музыцы”, гасцем якой будзе адзін з самых выдатных польскіх оперных спевакоў — тэнар Міхал Скепка.

Сустрэча адбудзецца 8 лютага 2008 года (пятніца) у 17 гадзін у Цэнтры прамоцыі рэгіёна „Чарлэнка” ў Гайнаўцы, вул. Тамары Саламевіч, 2.

Выдатны оперны спявак Міхал Скепка — ураджэнец Гайнаўшчыны. Ужо ад пачатку свайго артыстычнага шляху дабіваўся значных поспехаў. У 1963-1971 гадах спяваў у Цэнтральным ансамблі Войска Польскага, а з 1971 года — у самых лепшых айчынных оперных тэатрах — пачаткова ў Варшаўскай камернай оперы, пазней у Вялікім тэатры ў Лодзі і Вялікім Тэатры — Нацыянальнай оперы ў Варшаве. З 1987 года дае канцэрты ў Нямеччыне, дзе прэзентуе незвычайна багаты і разнанародны рэпертуар. Міхал Скепка выступаў, м.інш. у такіх операх, як: „Травіята” і „Рыгалета” Джузепе Вердзі, „Страшны двор” і „Графіня” Станіслава Манюшкі, „Кароль Рогер” Караля Шыманоўскага, „Шукальнікі жэмчугу” Жоржа Бізэ.

97705461196000

А нам усё роўна

У Расіі хутка будуць абіраць прэзідэнта. Толькі выбарамі гэта наўрад ці можна назваць. І не та-

му, што будуць фальшаваць ды падтасоўваць, красці выбарчыя скрынкі ды мяняць бюлетэні, або заганяць людзей на выбарчыя ўчасткі ў так званая датэрміновае галасаванне і пасля рабіць з іх голасам што заўгодна. Не. Будзе ўсё не так. У Расіі ўжо ўсё зроблена і ўсё сфальшавана. І зроблена тое самым страшным шляхам — праз галовы людзей.

Хто будзе кіраўніком дзяржавы даўно вядома. Якую ён будзе праводзіць палітыку таксама не сакрэт, хоць ён нічога наконт гэтага не казаў. Бо навошта. І так усё зразумела. За яго ўсё сказаў папярэднік. А народ павінен паслухмяна зрабіць выгляд, што робіць выбар. Трэба ж паказаць Захаду, што ў Расіі дэмакратыя і свабодныя выбары. А свайму народу трэба давесці, што ніякай дэмакратыі не было і не будзе. Гэта павінен уцяміць кожны рускі. Каб не расслабіліся. Бо ў Расіі грандыёзныя планы на будучыню: і самай магутнай краінай стаць на свеце, яшчэ больш магутнай чым Савецкі Саюз, і тэрыторыю пашырыць, у першую чаргу за кошт Беларусі, і напахоць усю планету, каб трэсліся ад страху і чакалі канца свету з Усходу. А нехта ж гэтыя прыдумкі мусіць ажыццявіць і рэалізаваць. І гэтым нехта з'яўляецца расійскі народ, таму ён павінен быць паслухмяным, гэтым выканаць кожны загад свайго кіраўніцтва і ні кроплі не сумняваюцца ў правільнасці абранага тым кіраўніцтвам курсу.

Расійскія кіраўнікі рэдка любілі свой народ. Народ жа, наадварот, любіў і любіць самых жудасных валадароў. Іван Жыхлівы здэкаваў са сваіх падданных так, як не дазвалялі сабе іншыя здэкавацца з рабоў. Пётр Першы ў падмуркі сваёй дзяржавы паклаў сялянскія косці, на якіх пабудоваў гарады. А Кацярына заліла ўсю Еўропу крывёй расійскага салдата. Затое менавіта гэтых валадароў шануе і любіць расійскі народ, бо гісторыю для гэтага народа пісалі тыя, хто служыў тым валадарам. І самае масавае забіраванне насельніцтва прайшло паспяхова. Нават Сталіна, кажучы, ёсць за што шанавалі.

Ну, а Фелікс Дзяржынскі ўвогуле герой, бо мог кожнаму растлумачыць, з дапамогай чэкіскага нагана, што савецкі лад самы лепшы ў свеце. І ўсеагульнае шчасце ўжо ўсе атрымалі па роўну. Гэтак жа, як і з прэзідэнцкімі выбарамі 2008 года. Яны ўжо адбыліся. Засталося толькі паслухмяна апусціць бюлетэні ў скрынкі з упэўненасцю, што робіш вялікую справу. І лічыць, што гэта менавіта ты выбраў. Хоць добра ведаеш, што і без цябе абыйшліся.

Расія па масавым абдурванню свайго народа ўвогуле пераўзыхіла ўсе іншыя эксперыменты падобнага кшталту. Прыкладам, усе рускія, уключаючы нават выкладчыкаў гісторыі, перакананыя, што ў Расіі ніколі не было рабства. Пры гэтым усе ведаюць, што менавіта ў Расіі прыгоннае права існавала нават тады, калі іншыя народы абіралі кіраўніка дзяржавы ўжо на дэмакратычных выбарах. Таму вельмі проста пераконваць гэты народ і далей у тым, што дэмакратыя гэта вельмі кепска, а падабенства дэмакратычных выбараў рабіць трэба дзеля таго, каб дысцыпліна ў грамадстве не падала. Каб усе разам падняліся і пайшлі туды, куды скажуць, і зрабілі тое, што ад іх патрабуецца.

Тыя расійскія валадары, якія хацелі даць свайму народу больш свабоды, заўсёды былі не ў пашане. Як толькі іх не называюць і не абражаюць. Паўла абзываюць слабовольным, Барыса Ельцына алкаголікам. Расійскі народ не дае тым, хто дае яму свабоду. Так яго доўгія гады і стагоддзі вучылі з самай школы і працягваюць вучыць і цяпер. І ўсё для таго, каб той народ правільна прагаласаваў у 2008 годзе. Бо сфальшаваць вынік сённяшнім расійскім валадарам мала. Трэба, каб людзі самі прыйшлі, і самі сябе сфальшавалі.

У гэтай жудаснай сітуацыі радуе толькі адзін факт. Беларусы ўвогуле не цікавяцца, што там будзе ў Расіі на гэтых выбарах, а таксама да і пасля іх. Ні з вуснай прадстаўнікоў улады, ні з мікрафона журналіста, ні з артыкула апазіцыі, ні з голасу звычайнага абывацеля, ні па радыё, ні па тэлебачанню, ні на вуліцы гэтая тэма не гучыць. Нам хіба адным на гэтай планеце цалкам усё роўна, што там і хто там будзе. Чаму так абываецца — вялікая загадка. Але нам сапраўды няма да гэтага чамусьці аніякай справы.

Віктар САЗОНАЎ

Аб страху і надзеі

1.

Гісторык Ян Тамаш Грос апісаў трагедыю яўрэяў у пасляваеннай Польшчы і даў сваёй кнізе заглавак „Страх”. Незалежна ад таго, што Нямеччына, якая правяла ў нечуваным маштабе праграму галакосту, генацыду яўрэяў, прайграла вялікую вайну, гекатомба яўрэяў працягвалася. Яўрэяў, якія ацалелі, а якія яшчэ не атрэсліся ад страшэннай гітлераўскай акупацыі, забівалі і праганялі іхнія польскія суседзі. Грос, польскі яўрэй, выгнаны з Польшчы пасля 1968 года, можа, пераадолюе свой страх, калі адважна сустракаецца з польскай публікай вока ў вока, публікай часта непрыхільнай, абвінавачваючай яго ў ілжы, нейкім брудным інтарэсе, наколькі выяўляе ён факты саўдзельніцтва палякаў у галакосте, а павінен іх — на думку тае публікі — прамаўчаць. А тое ж, аб чым піша Грос, з'яўляецца праўдай, хоць яна горкая.

Не раз чуў выказваную, збітую фразу аб тым, што праўда нас вызваліць, а яе вешчунны спасылаюцца прытым на польскага папу. Тым часам папа гаворыў аб рэлігійнай праўдзе, праўдзе Хрыста, які, хоць быў Богам, прыняў на сябе чалавечыя пакуты, каб паказаць жыццём людзям шлях і мэту, каб прабудзіць сумленні. Праўда, якая мае вызваліць, не з'яўляецца, значыць, праўдай гістарычнай ці штодзённых фактаў; затое праўда нашай штодзёнасці вельмі часта ўвогуле нікога не вызваляе, а выяўлена, вызваляе варожасць, нянавіць, рост зла. Незалежна ад таго, парадаксальна, пісьменнік не павінен баяцца праўды, толькі прапаведаваць яе, даваць ёй сведчанне, незалежна ад супярэчнасцей і перашкод, якія ставяцца перад ім. Такі пісьменнікі лёс. Бо што лепшае за праўду?

Я жыў у краіне, дзе вядомы таксама страх беларуса, тутэйшага, якога праследавалі і ў мінулым, якога выганялі з зямлі продкаў, а нават забівалі па гэтай прычыне, што забойцы лічылі яго ворагам, чужым. Але ж я перасцерагаю землякоў-беларусаў, каб у рэакцыі на кнігу Гроса не абмежаваліся лёгкім асуджэннем, дробязнай радасцю, што хтосьці суседзям-палякам моцна шлёпнуў, а мы, беларусы, дык толькі няшчасныя ахвяры благодзі, фатальнай гісторыі, што нас, бедалагаў, апісаная ў кнізе праблема не даты-

чыць. Якраз краіна яна і нас. Суцешванне сябе тым, што антысемітызм распаўсюджаны пароўну таксама паміж іншымі народамі не можа быць суцешай. З факта, што хтосьці ўчыніў благое, зусім не вынікае тое, што мы можам рабіць благое, што нашо зло апраўданае, не звальняе нас ад таго, каб рабіць дабро.

Пішу гэта таму, наколькі на землях беларусаў пражывала шмат яўрэяў, асабліва ў гарадах і мястэчках складалі яны большасць насельніцтва. Дзе цяпер тыя жыхары, блізкія суседзі, што з імі здарылася, як іх трактавалі суседзі-беларусы? Мяркую, што гэта чарговая белая пляма для запам'янення, для таго, каб яе пазбыцца. А ж Беларусь з'яўляецца зямлёй, з якой выраслі выдатныя яўрэі, хвала сусвету; успомнім тут хоць бы славытых мастакоў Хаіма Суціна ці Марка Шагала, у творчасці якіх беларускія матывы прысутныя. Думаю, што гісторыя яўрэяў неабходная для таго, каб зразумець гісторыю славянскіх народаў, бо без іх тая гісторыя заганная, аднабаковая, поўная злавесных міфаў. Я родам з Бельска-Падляскага і б'юся ў грудзі з-за таго, што не ведаю нічога аб яўрэйскай грамадзе, якая пражывала ў маім родным мястэчку; нічога апроч таго, што гітлераўцы знішчылі яе ў Трэблінцы. Гісторыкі, што пісалі аб гісторыі майго горада, яўрэйскую тэму, ці ж сарамлівая яна, да гэтай пары абміналі.

Людзі людзям падрыхтавалі гэты лёс — пісала аб гітлераўскіх злачынствах польская пісьменніца Зофія Налкоўская. Нам, пасляваенным пакаленням, выхаваным у гады адноснага спакою, без знішчальных войнаў ды рэвалюцый, тое, да якіх страшных чынаў здольныя людзі, такія звычайныя, якіх мінаем на вуліцы, тыя спакойныя суседзі, — здаецца немагчымым для ўявы. Як гэта сталася, як магло такое здарыцца — пытаемся спалоханыя і неспакойныя, мы, жыхары часу спакойнага сонца. Жудасць — казаў Курц, герой рамана Джозефа Конрада „Сэрца цемры”, апісваючы зверствы, якія ўчынілі еўрапейскія каланізатары ў афрыканскім Конга.

(працяг у наступным нумары)

Ежы ПЛЮТОВІЧ

Вачыма еўрапейца

Штосьці мне не пасуе

Багаццем Польшчы з'яўляецца тое, што мы тут ёсць, а тут увесь час спадыпаду так „лепіцца і склёпваецца”, каб нас не было, — так казаў у час аднаго з апошніх пасяджэнняў сеймавай

камісіі нацыянальных і этнічных меншасцей Казімеж Куц — дэпутат, рэжысёр, сілезец па паходжанні. Тое „ляпенне і склёпванне”, аб якім успамінае дэпутат Куц, неяк — як кажа моладзь — прыпасавалася б мне да медыйных паведамленняў на тэму грамадскай кампаніі *Jestem Polka/Jestem Polakiem*, якая мае на мэце быццам бы „прамоцыю нацыянальных меншасцей у Польшчы”. Ужо сама фармулёўка „прамоцыя меншасцей” — непрыстойная. Нацыянальныя ці этнічныя меншасці гэта не тавар, прынамсі ў гра-

мадскім значэнні. На білбардах і ў некаторых тэлестанцыях васьмёра прадстаўнікоў меншасцей прызнаецца ў ідэнтыфікацыі з двюма нацыянальнасцямі адразу. Не хапіла сярод іх прадстаўніка беларускай нацыянальнасці. У адной з газет шэф кампаніі Майк Урбаняк з Кракава так тлумачыў адмову Беларускага аб'яднання студэнтаў, якое было запрошанае да ўдзелу ў акцыі:

— Мы запрасілі беларусаў з БАС, ды яны нас зводзілі і канчаткова не далі адказу. Мы не з'яўляемся камуністычнай партыяй, якая загадвае ўсім ідэнтыфікавацца з гэтым лозунгам.

Ну, і фактычна старшыня БАС Радаслаў Дамброўскі тлумачыў:

— Мне персанальна накіравалі просьбу, але я палічыў, што я адчуваю сябе беларусам. Вядома, з'яўляюся грамадзянінам Польшчы, а Падляшша — гэта мая малая айчына, ды перш за ўсё я — беларус.

Вакол акцыі разгарнулася дыскусія на інтэрнэтных форумах. На адным з іх ўбачыў 110 запісаў. Асабліва адно вы-

казанне прымусіла мяне да раздумяў: „*Jesli natomiast jesteś etniczną Białorusinką/Ukraińką i wydzierasz się „Ja Polak”, to wybac, ale jesteś zenująca i to źle świadczy o Tobie, i sama sobie szkodziś: z jednej strony jesteś zdrajczynią swoich przodków, z drugiej — pozostaniesz zawsze „polką” drugiej kategorii*”.

З журналісцкай цікаўнасці рашыў я правесці больш дакладна, хто з'яўляецца арганізатарам акцыі. Аказалася — Саюз канфесійных яўрэйскіх гмін у РП, а патранаж узяў над ёю польскі Прэзідэнт. Я пазваніў прадстаўніцы варшаўскай яўрэйскай гміны на Падляшскае вадводства Льюсі Лісоўскай (ведаю я здаўна; калісь яна мела імя Люцына). Я пачуў, крыху здзіўлены (дарэчы, таксама, як і тады, калі дайшло да мяне, што Льюсі-Люцына з'яўляецца прадстаўніком яўрэйскай гміны):

— Мы ўсе перш за ўсё з'яўляемся палякамі, нарадзіліся ў Польшчы.

Маё следства ахапіла таксама Майка Урбаняка. Тут выявілася, што з'яўляецца ёй адным з геўскіх актывістаў у Польшчы. У адным з ягоных, апубліка-

ваных у Інтэрнэце тэкстаў я прачытаў: „Змагаемся з гомафобіяй, стараемся пераконваць да нас, «ерэтыкаў»...”. Аўтар падкрэсліў, што ягоны тэкст датычыць „залегаў гомафобіі, пэўна таксама і ксенафобіі або антысемітызму, якія ёсць у нас, а з якімі мусім змагацца, бо прыналежым да найбольш дыскрымінаванай у Польшчы групы”. Прачытаў я гэта, і штосьці мне тут не пасавала, у кантэксце пана Урбаняка, як шэфа кампаніі *Jestem Polka/Jestem Polakiem*. Здаецца няма, што, мабыць, пры дапамозе нацыянальнага пытання гомасексуальныя асяроддзі хацелі б штосьці ўкруціць для сябе. Не ўмею сказаць, што. Можна, такім чынам хацелі б „выбеліць” паўсюдныя стэрэатыпы на сваю тэму. А, можа, я памыляюся, хоць не здзіўлюся, калі, напрыклад, згаданы Радаслаў Дамброўскі ў наступны раз атрымае ад Майка Урбаняка запрашэнне на „Парад роўнасці” дзеля спалучэння сіл для таго, каб у адзін мех укінуць лозунгі змагання з гомафобіяй, ксенафобіяй, антысемітызмам.

Мацей ХАЛАДОЎСКІ

Тэкст і фота Аляксея МАРОЗА

На фальклорнае мерапрыемства „Жыве яшчэ традыцыя”, наладжанае 29 студзеня ў Епархіяльным асяродку праваслаўнай культуры ў Крыўцы, дзе раней знаходзілася падставовая школа, мясцовыя жыхары і людзі з навакольных сёл дабіраліся пяхком і на машынах. Ужо ў пачатку мерапрыемства не хапіла сядзячых месцаў і малодшым прыйшлося стоячы глядзець на выступленні дзетак, моладзі і старэйшых спевакоў. Сярод шматлікіх запрошаных гасцей былі самаўрадаўцы, праваслаўныя і каталіцкія святары ды мясцовая інтэлігенцыя. Чуткі пра майстар-класы ў праваслаўным асяродку, у якіх на працягу апошняга тыдня перад выступленнямі прымалі ўдзел калектывы „Жэмэрва” з Музея малой айчыны ў Студзіводах і „Крыўчанкі”, хутка разышліся па Крыўцы, што выклікала вялікае зацікаўленне вачарнай.

Апошнімі гадамі ў студзенскія вечары ў крыўчанскім асяродку ладзіліся святочныя выступленні з калядкамі. Сёлета дырэктар Нарваўскага асяродка культуры Тамара Юшкевіч, якая на гэтай пасадзе працуе толькі са снежня мінулага го-

Жыве яшчэ традыцыя

За арганізацыяй вечарыны наглядала дырэктар Нарваўскага асяродка культуры Тамара Юшкевіч (пасярэдзіне, а справа Анна Фіёнік, кіраўнік „Жэмэрвы”)

зоў пісала тэксты для вучняў з Ласінкі, выступаючых на Конкурсе беларускай гавяндзі ў Гайнаўскім белліцэ. Ала Станько піша тэксты на мясцовай ласінскай гаворцы, бо дзет-

нічаць аб вонкавыя сродкі ды яшчэ ў гэтым годзе наладзіць спатканні, прымеркаваныя велікодным і дажынкавым абрадам.

З калядкамі перад публікай выступілі дзеткі з ласінскай „Зараначкі”, а моладзь з „Рамонкі” апрача калядных твораў спявала фальклорныя песні. Абодва калектывы спяваюць у час царкоўных багаслужбаў і ў час свецкіх мерапрыемстваў. Іх апякун і дырыжор Марыя Радчук звярнула ўвагу на вялікую ангажаванасць дзетак і моладзі з Ласінкі.

— У Ласінцы — жывы народ і таму дзеткі тут такія ахвотныя да спеваў і выступленняў, — заяўляе Марыя Радчук. — У „Зараначцы” зараз спявае 16 дзетак, у з „Рамонкай” выступае 9 вучняў і студэнтаў. Некаторыя асобы, што спявалі раней у калектыве, закончылі адукацыю і выехалі з Ласінкі.

Многа песень заспявалі „Крыўчанкі” — гаспадары мерапрыемства. Калядкі і фальклорныя песні аб розных порах года і святкаваннях былі ўспрыняты, асабліва старэйшай публікай, з сентыментам. Гасцінна выступілі Марыя Хіліманюк і Юрка Дамань з Нарвы, якія спявалі таксама разам з „Крыўчанкамі”. Аднак хіба з самым вялікім рэпертуарам выступіў калектыв „Жэмэрва” са Студзіводаў.

— „Жэмэрва” робіць для нас вельмі вялікую работу і мы хочам пра-

цягваць супрацоўніцтва з гэтым калектывам, — гаворыць дырэктар НАК Тамара Юшкевіч.

Калектыв „Жэмэрва” завязаў цеснае супрацоўніцтва з калектывам „Крыўчанкі”, якія ахвотна выступаюць на фестывалі „Там по маёвуй росі” і з’яўляюцца крыніцай багацця фальклорнага матэрыялу, які ў час майстар-класаў запісваюць члены студзіводскага калектыву. У гэтым годзе майстар-класы ў Крыўцы праходзілі з 20 па 26 студзеня і „Жэмэрва” разам з „Крыўчанкамі” падрыхтавалі пастаноўку „Падляшскае вяселле”, якая ў асноўным абапіраецца на традыцыі Крыўца. Будзе яна першы раз паказаная на сёлетнім веснавым фестывалі ў Студзіводах.

— Малодшы састаў „Жэмэрвы” вучыўся таксама народным танцам, а нашым інструктарам была Яўгенія Бараноўская, апякун калектыву „Зазуленька” з Меднага каля Брэста. Наша моладзь вучылася танцаваць „каробачку”, „польку”, „абэрак”, „какетку” і іншыя народныя танцы, — расказвае кіраўнік „Жэмэрвы” Анна Фіёнік.

У час вечарыны — пад гукі акарэона, на якім іграў Дарафей Фіёнік — свае танцавальныя ўмеласці ўдала запрэзентавалі вучні з Бельшчыны перад вялікай публікай. Гэта было іх першае выступленне пасля майстар-класаў у Крыўцы. Аднак яшчэ да танцавальных выступленняў аб’яднаныя малодшы і старэйшы саставы „Жэмэрвы” праспявалі народныя калядкі (прэзентуючы адначасна прыгожую студзіводскую гвязду) і фальклорныя песні. Іншым рэквізітам „Жэмэрвы” была „броначка”, якую здымалі з плота ў „Шчодры вечар”.

Мерапрыемства закончылася выступленнем вайта Нарваўскай гміны Якуба Садоўскага, які падзякаваў арганізатарам мерапрыемства, якімі былі працаўнікі Нарваўскага асяродка культуры, і айцу Аляксею Куліку, кіраўніку праваслаўнага асяродка, які вельмі гасцінна прымаў сабраных. Вайт ад свайго імя і гмінных радных пахваліў усіх выканаўцаў, іх апекуноў і Алу Станько, якая дапамагае мясцовым дзеткам і моладзі ды ўручыў вылучаным асобам паслясвяточныя падарункі. Спатканне закончылася бяседай за вясковым сталом.

У калектыве „Рамонка” спявае апякун тэатральнага гуртка ў Ласінцы Паўліна Пашко (першая злева)

да, і маладая інструктар асяродка культуры Паўліна Пашко, вядомая як спявачка ласінскага калектыву „Рамонка”, сарганізавалі пашыранае фальклорнае мерапрыемства.

— Спачатку мы ў Нарваўскім асяродку культуры рашыліся наладзіць вечарыну „Жыве яшчэ традыцыя” (гэты лозунг красаваўся побач выступаючых асоб), прысвечаную мясцовым абрадам зімовага перыяду. Зараз у нас планы намнога шырэшыя. Хочам у гэтым годзе наладзіць некалькі мерапрыемстваў, якія будуць абапірацца на нашы традыцыі, а ў наступных гадах такія сустрэчы хацелі б мы зрабіць пастаяннымі, — заяўляе дырэктар НАК Тамара Юшкевіч.

Багагую праграму падрыхтавалі дзеткі з Ласінкі, Кавылы і Гарадзіскаў, якія займаюцца ў тэатральным гуртку ў Ласінцы пад кірункам інструктар Паўліны Пашко. Дзеткі паказалі пастаноўку „Шчодры вечар”, да якой тэксты напісала былая бібліятэкарка з Ласінкі Ала Станько. Спандарыня Ала таксама аўтар пастаноўкі „Тры каралі”, з якой дзеткі выступілі ў час вечарыны, і многа ра-

кі з Ласінкі наогул яшчэ ведаюць сваю родную мову. Сабраная ў Крыўцы публіка была рада, што дзеткі публічна размаўляюць на сваёй гаворцы. Аднак на бурныя апладысменты публікі ласінскія дзеткі заслужылі ў галоўным дзякуючы сваім тэатральным умеласцям. Козырам выступленняў была таксама багатая інсцэніроўка і разнародная вопратка. Паказваючы традыцыі „Шчодрга вечара” і сцэнку „Тры каралі”, дзеткі часта спасылаліся на праблемы сучаснага жыцця ў Ласінцы. Заклікаючы вайта не ліквідаваць мясцовую святліцу, заставілі яго публічна задэклараваць, што клуб у Ласінцы, у якім рэпетыцыі ладзіць тэатральны гурток, будзе дзейнічаць яшчэ многія гады.

— Тэатральны гурток у Ласінцы, да якога належыць 13 дзетак, афіцыйна дзейнічае два месяцы, а я займаюся з вучнямі як малодшы інструктар НАК. Аднак нашы дзеткі рыхтуюць сцэнкі ўжо паўтара года, — кажа Паўліна Пашко. — Сённяшняе мерапрыемства наладжанае за гмінныя сродкі, але мы хочам падрыхтаваць праект і хадай-

Частка дзетак з тэатральнага гуртка ў Ласінцы, якія падрыхтавалі прыгожую вопратку для пастаноўкі „Тры каралі”, спявае таксама ў калектыве „Зараначка”

Не ўсім дазволена

Грамадзянская платформа, прытрымліваючыся выбарчага лозунга „таннай дзяржавы”, рашыла абмежаваць датацыі для канцылярыі прэзідэнта, прэм’ер-міністра і парламента. Гэта не спадабалася апазіцыі, якая абвінавачвае ўпраўляючых у замаху на апазіцыйныя структуры ў дэмакратычнай дзяржаве. Права і справядлівасць ды Лявіца і дэмакраты тлумачаць, што 10 тыс. зл. гэта надта мала, каб пагасіць рахункі і заплаціць працаўнікам канцылярыі парламентарыя. Марэк Бароўскі (ЛіД), напрыклад, хоча ў сваёй канцылярыі даць працу двум высокакваліфікаваным юрыстам (па 3 тыс. кожнаму) за аказанне бясплатных паслуг грамадству. Гжэгаж Схетына ў сваю чаргу аргументуе, што ў канцылярыі дастаткова даць працу студэнту чацвёртага курса юрыдычнага факультэта, які задаволіцца паловай гэтай стаўкі. Вось, даражэнькія, аб чым думаюць нашы абраннікі на рода.

Праўда, кожны хоча „годна жыць”. Зараз у краіне ні абчым не гаворыцца толькі аб пратэстах. Павышэння зарплат дабіваюцца працаўнікі медычнай службы, настаўнікі, шахцёры, мытнікі. Неўзабаве гэтага ж будуць дапамінацца апошнія працаўнікі сектараў дзяржаўнай гаспадаркі. Аднак ніхто не ўспамінае пенсіянераў ды інвалідаў. Гэтыя спадзяюцца абяцанай прыбаўкі напярэдні бягучага года. Напрыклад, я за 36 гадоў працы атрымліваю толькі 820 зл. пенсіі.

А наконт юрыдычных паслуг у канцылярыях дэпутатаў скажу такое. Парламентарый атрымлівае каля 12 600 зл. штотомесячнай платы, ды яшчэ 10 тыс. на вядзенне канцылярыі і не нясе ніякай адказнасці — нават за свае ўчынкы ды публічна сказаныя словы. Мне прыйшлося пакарыстацца паслугай канцылярыі былога віцэ-маршалка Сената Кшыштафа Путры. Прад’явіў я для гэтага неабходныя дакументы, якія асабіста занёс ў канцылярыю ў Беластоку. Калі не дачакаўся адказу, некалькі разоў намагаўся сустрэцца з сенатарам у ягонай канцылярыі. Безвынікова. Падобных прыкладаў хоць адбаўляй.

Тое ж самае наглядаецца і ў медычнай дапамозе. Звычайнага Кавальскага не лічаць чалавекам. Яму кажучь купляць лякарства ў шпіталі, хоць шпіталь атрымлівае кампенсацыю з Нацыянальнага фонду здароўя. Робіцца гэта, зразумела, у рамках шпітальнай эканомікі. Лекар запісвае загранічнае лякарства пенсіянеру, хоць гэтаму на таннейшае, айчыннае грошай не хапае. А можна і такое пачуць у крузе медыкаў: „Калі ты хворы, дык да лекара не ідзі, а на могільнік збірайся”. На такіх лекараў няма паратунку. Сам я ў гэтым пераканаўся, калі паслаў заяву старшыні Вышэйшай лекарскай палаты ў Варшаву. Атрымаў я тое ж, што і ад сенатара Путры. Сэрца крывёй абліваецца, калі бачу такую несправядлівасць. Аж хочацца неба прасіць помсты ды крычаць на чатыры канцы свету: „Госпадзе, ты бачыш і не грывіш”. Але ці Усявышні пачуе наш голас, калі на зямлі гэтаму не прыслухаваюцца ўладары правай і справядлівай дзяржавы?

Уладзімір СІДАРУК

Што супольнага мае Падляшша з морам? На першы погляд вельмі мала, аднак неўзабаве гэта можа змяніцца. На апошнім пасяджэнні перад адстаўкай урад Яраслава Качынскага прыняў рашэнне аб будаўніцтве марскога канала ўпоперак Балтыйскае касу. Разам з гэтым невялікі порт Эльбланг, які зараз адрэзаны ад мора ў выніку расійскае блокады, атрымае прамы выхад на Гданьскі заліў. А адтуль — на Скандынавію, Паўночную Нямеччыну, балтыйскія рэспублікі. Гэта першы крок на пераўтварэнне Эльбланга на цалкам моцны порт — хай ён не будзе так выдатны як Гданьск, але ўсё ж такі ён можа заняць даволі істотную пазіцыю на паўднёва-ўсходнім пабярэжжы Балтыкі. Разам з Эльблангам будзе развівацца і Падляшша, для якога, між іншым, гэты порт разбудуюць.

Для ўсяе Паўночна-Усходняй Польшчы ды нават Заходняе Украіны гэта азначае штосьці зусім новае ды яшчэ не асвядомленае. Гэтыя землі стануць, так бы мовіць, марскімі. Да рэчы, яны ўжо такімі тэарэтычна ёсць, дык мала хто гэтага свядомы, акрамя навукоўцаў Балтыйскага ўніверсітэта са шведскае Упсалы. Дык пасля стварэння ў Эльблангу адмысловага порта для Варміі, Мазураў, Падляшша ды Заходняе Украіны гэтыя землі ўжо не будуць лічыцца перыферыяльнымі ды прызабытымі. Беласток, Ольштын, Львоў ды Ковель маюць шанц тады быць выгадна спалучаныя транспартнымі шляхамі з усімі магутнымі партамі Скандынавіі, Літвы, Латвіі, Эстоніі ды Паўночнае Нямеччыны. Яны будуць інтэгральнай часцінай Паўночнае Еўропы, яе транспартнай сістэмы, эканамічна-цывілізацыйнай прасторы. Вось такія змены чакваюць Падляшша пасля 2013 года, калі канал праз Балтыйскую касу нарэшце стане фактам.

Управа марскога порта Эльбланг разлічвае на супрацоўніцтва менавіта з дробнымі ды сярэднімі прадпрыемствамі з Вармінска-Мазурскага, Падляскага ды Люблінскага ваяводстваў, а таксама з Львоўскай, Валынскай, Роўненскай, Тэрнопальскай, Івана-Франкоўскай, Хмяльніцкай, Жытомірскай ды Вінніцкай абласцей Украіны. Чаму порт зробіць стаўку менавіта на іх, а не, напрыклад, на значна больш развітую Сілезію, Вялікапольшчу, Варшаву ці Куявы? А вось таму, што на гэтае тэрыторыі Эльбланг не мае пакуль шансаў перамагчы ў канкурэнцыі з вялікімі партамі Гданьска ды Гдыні, якіх пазіцыя будавалася дзесяцігоддзямі. А Эльбланг, калі не лічыць старажытнага ды даваеннага перыяду, малады порт — яго рэактывавалі толькі ў сярэдзіне дзесяцігоддзяў XX стагоддзя. Адзіны для яго шанс на паспяховае заваёўванне ўласнай часціны рынку — гэта знаходжанне сваёй нішы, якая пакуль нецікавая трохградскім суседам-манапалістам. Такою нішай для Эльбланга з’яўляюцца менавіта Паўночна-Усходняя Польшча ды Заходняя Украіна. Гэта пакуль мала развітыя, але вельмі перспектыўныя землі, а супрацоўніцтва з Эльблангам можа стаць дадатковым штуршком для іх развіцця.

Маецца яшчэ адна прычына такое спецыялізацыі. Насельніцтва Трэхгорада асцерагаецца, што будаўніцтва канала праз Балтыйскую касу будзе азначаць страту ў Гданьска

Марскі порт для Гайнаўкі?

Куба ЛОГНАЎ

Ці разам з Эльблангам будзе развівацца і Падляшша?

часціны грузаў на карысць Эльбланга. „Навошта трэці порт на Гданьскім заліве, калі парты ў Гданьску ды Гдыні стаяць невыкарыстаныя?” — такія каментарыі часта можна пачуць падчас дэбатаў „за ды супраць канала праз Балтыйскую касу”. Каб пазбягнуць закідаў аб марнатраўстве грамадскіх грошай на дубляванне партовай інфраструктуры, Эльбланг проста вымушаны арыентавацца на рынак, які не цікавы для Гданьска ды Гдыні. Вось такія палітычныя рэаліі.

— Мы не збіраемся быць для Гданьска канкурэнцыяй. Наадварот — будзем супрацоўнічаць з ім. Мы можам выконваць тыя функцыі, якімі вялікі Гданьск не цікавіцца, ды мы яшчэ нядрэнна на гэтым заробім, — кажа ў каментарыі „Ніве” начальнік эльблангскага порта Юліян Калтонскі.

Кажучь, свой свайго зразумее. Эльблангскія людзі, сярод якіх шмат украінцаў ды перасяленцаў з Гродзеншчыны і Віленшчыны, лепей разумеюць рэаліі Падляшша ды Украіны, чымсьці жыхары вялікай трохградскай метраполіі.

— Эльбланг — рэгіянальны порт і як такі мусіць выконваць зусім іншыя функцыі, чымсьці вялікія парты. Тут ідзе пра дапаўненне прапановы нашага суседа, пра дружнае супрацоўніцтва з ім, — паясняе спадар Калтонскі.

Зрэшты, пацвярджэнне гэтых слоў можна знайсці ў кожным акадэмічным падручніку па партовай справе. Галоўнае — гэта дапасаваць задачы да велічыні. Калі вялікія парты супрацоўнічаюць з магутнымі партнёрамі, ім не хапае часу, каб цікавіцца цэлай масай дробных падпрыемстваў. Гэта надта вялікі цяжар для аддзелаў маркетынгу, а вынік, калі яго лічыць як працэнт агульных абаротаў — мінімальны. Але для меншых партоў ён ужо з’яўляецца цалкам дастойным, ды яшчэ малыя структуры лепей ды танней справяцца з супрацоўніцтвам з дробнымі партнёрамі з уласнага панадворка, чымсьці гіганты з мегаполіса. Для кожнага ёсць сваё месца на гэтым свеце, ды на рынку таксама.

Вось, напрыклад, для вялікага Гданьска партнёрамі з’яўляюцца вялікія парты Кітая, агромны Гамбург, уладальнікі вялікіх партый грузаў, вялікія кантэйнерныя апэратары. Парты Трэхгорада зусім не мусяць ведаць, што наогул існуюць Гайнаўка, Бельск ці Супрасль, не мусяць цікавіцца, якія фабрыкі там працуюць ды якія там магчымасці для экспарту іх тавараў на скандынаўскія рынкі. З пункту гледжання Гданьска ды Гдыні гэта не мае ніякага значэння. Дык у Эльбланга іншыя маштабы ды яму цікавыя і гэтыя сотні тон падляшскіх тавараў, для якіх порт можа нават спрабаваць знайсці пакупнікоў у Скандынавіі ці Паўночнай Нямеччыне. Зразумела, што гэта і для Эльбланга, і для Гайнаўкі можа аказацца вялікім штуршком для эканамічнага развіцця.

На жаль, мала хто лічыць Падляшша сур’ёзным партнёрам.

— Дык мы бачым, што ў вас вялікі патэнцыял для развіцця. Маючы за партнёра порт, можна дамагчыся хутчэйшага павелічэння вытворчасці дробнае прамысловасці, якая тут можа існаваць у гармоніі з прыродай. Гэта і экалагічна чысты сельскагаспадарчы тавары, і вытворчасць мэблі, і вядомыя на ўвесь свет брэндывыя алкагольных вырабаў. Нарэшце — вашы прадпрыемствы могуць пасярэднічаць у дробным гандлю з Гродзеншчынай ды Брэстчынай. Паколькі астатнім партам гэты патэнцыял малацікавы, мы спадзяемся, што менавіта мы выкарыстаем гэтыя вялікія магчымасці, з карысцю таксама для вас. Зразумела, гэта не Амерыка, многа вялікіх партый тавару адтуль не будзе, але ж няўжо гэта прычына, каб зусім не зважаць на патэнцыял вашага ваяводства? Яшчэ некалькі такіх рэгіёнаў у Польшчы, Украіне і Малдове, і калі сабраць усё разам, атрымаецца цалкам неаблігі грузаабарот як на маштабы нашага порта, — кажа „Ніве” спадар Калтонскі. — Грош да граша, капеечка да капеечкі...

Аўтар з’яўляецца каардынатарам міжнароднага праекта „Балтыйская Украіна”

Выканаецца гімн „Магутны Божа”

З пачатку 2008 года ў Таварыстве беларускай культуры ў Літве пачаліся мерапрыемствы, прысвечаныя 90-м угодкам БНР. На імпрэзах узгадваюцца людзі, якія жылі для Беларусі, ахвяравалі сваім жыццём дзеля яе незалежнасці, адбываюцца сустрэчы з выдатнымі асобамі, ладзяцца пешыя экскурсіі па гістарычных беларускіх мясцінах Вільні.

26 студзеня ў ТБК адбылася чарговая імпрэза. Першым выступіў журналіст літоўскай газеты „Ворута” Алесь Адамковіч — даследчык жыцця і дзейнасці беларускіх каталіцкіх святароў. Распавёў ён пра Чэслава Сіповіча, які ўсё сваё святарскае жыццё адстойваў больш шчасліваю долю беларусаў, вёў службы па-беларуску, спрычыніўся да стварэння беларускай бібліятэкі імя Ф. Скарыны ў Лондане.

Пра гісторыю Віленскай беларускай гімназіі расказала Леакадзія Мілаш. Напярэдадні мерапрыемства 90-годдзе адзначыла равесніца ВВГ і яе вучаніца Вера Шостак, якая шмат гадоў працавала ў школах Беларусі, а пасля вайны — у Вільні, куды пераехала сям’я. Яна выкладала нямецкую і англійскую мовы. Наведалі Веру Сымонаўну актывісты ТБК, на чале з Хведарам Нюнькам. В. Шостак і Х. Нюнька з’яўляюцца сваякамі, шмат успаміналі пра даваеннае жыццё ў Заходняй Беларусі (яны амаль адначасова прыехалі ў Вільню). Успамінала Вера Сымонаўна і пра гімназію. У студзені яна была ў цэнтры ўвагі — пра яе здымалі перадачу, гаварылі на радыё „Свабода”, бо яна, па яе словах, „апошняя з магікан”.

У мінулым годзе адышлі на вечны спачын чальцы таварыства — вучні гімназіі Г. Астроўскі і Г. Войцік-Луцкевіч. Прысутныя хвілінай маўчання памянулі тых, каго ўжо няма.

ВВГ — якая існавала ў 1919-1944 гг. — адна з першых беларускіх сярэдніх навучальных устаноў у Заходняй Беларусі. Заснавана была па ініцыятыве Івана Луцкевіча, які разам з братам Антонам Луцкевічам выкладалі ў гімназіі. Яны адыгралі вялікую ролю ў фарміраванні светапогляду вучняў, асабліва Івана Луцкевіч, які выкладаў беларусазнаўства і краязнаўства, звяртаючы ўвагу на патрыятычнае выхаванне. Гімназія імкнулася захаваць нацыянальны характар, таму ўсе прадметы ва ўсіх класах выкладаліся на беларускай мове. „На працягу чвэрці стагоддзя гімназія ўзгадоўвала кадры нацыянальна-свядомай інтэлігенцыі, унесла важкі ўклад у адраджэнне Беларусі. Яе

Леакадзія МІЛАШ

*Падымайся з нізін, сакаліна сям’я,
Над крыжамі бацькоў, над нягодамі,
Занімай, Беларусь маладая мая,
Свой пачэсны пасад між народамі...*
(Янка Купала)

жыццятворны ўплыў адчуваецца да нашых дзён” — пісаў у сваёй кнізе „Вандроўкі па Вільні” Лявон Луцкевіч — нашчадак знакамітага роду Луцкевічаў, былы вучань легендарнай гімназіі. Як яго дзядзька Іван на пачатку XX стагоддзя быў заснавальнікам ВВГ, так Лявон Луцкевіч напрыканцы XX ст. стаў адным з арганізатараў і заснавальнікаў, разам з Хведарам Нюнькам і Валянцінам Стэхам, віленскай беларускай школы, якая цяпер носіць імя Францыска Скарыны. Лявон Луцкевіч распачаў на радыё цыкл перадач пра выкладчыкаў і вучняў гімназіі, а пазней выдаваў брашуры „Партрэты віленчукоў”, каб іх ведалі і помнілі нашчадкі. Пасля ягонай смерці працу прадоўжыла яго жонка Г. Войцік-Луцкевіч. Выйшла каля дзесяці кніжак, якія адразу сталі бібліяграфічнай рэдкасцю. На жаль, не напісана гісторыя гімназіі. Ці хто працягне серыю „Партрэты віленчукоў”? Кніжкі выдаваліся, дзякуючы багатаму архіву Зоські Верас. Пасля смерці Г. Войцік-Луцкевіч яе сын Яраслаў Войцік перадаў частку бібліятэкі Зоські Верас, Г. Войцік-Луцкевіч і Лявона Луцкевіча ў Таварыства беларускай культуры. Так у сваім тастаменце напісала Галіна Антонаўна. Кнігі каштоўныя яшчэ і тым, што многія з аўтографам аўтараў. Яны стануць экспанатамі для будучага музея. Лёс раскідаў па свеце былых вучняў гімназіі, але яны сваімі справамі і ўчынкамі праславілі Беларусь, напрыклад, Раіса Жук-Грышкевіч, Вінцэнтэ Жук-Грышкевіч, Наталія Арсеннева, Мар’ян Пецюкевіч. У Вільні пачыналі беларускае адраджэнне Лявон Луцкевіч, Леанід Кароль, Мікола Рулінскі і іншыя. Робім што можам для ўшанавання іх памяці. Бо гэта наша недалёкая гісторыя.

Наступным выступіў Артур Яўмен. Ён гаварыў пра Устаноўчую Грамату Рады БНР, пра яе ролю ў станаўленні беларускай дзяржаўнасці. На жаль, ідэі, за якія змагаліся на пачатку мінулага стагоддзя актуальныя і сёння. Мы тут жывём у вольнай еўрапейскай краіне, без віз і нават без наяўнасці пашпарта можам ехаць у любую краіну Еўропы і не толькі. На ідэях БНР вы-

хоўваецца новае пакаленне беларусаў. Сам Артур — малады, актыўны чалец ТБК — вучыцца на апошнім курсе Віленскага дзяржаўнага ўніверсітэта, добра ведае гісторыю. Яго светапогляд пачаў фарміравацца пад уплывам маці Тамары, якая ў таварыстве ўжо не адзін год.

Пра жыццё і дзейнасць Янкі Філістовіча расказаў студэнт ЕГУ, прадстаўнік Маладога фронту Кірыл Атаманчык. Да выступоўца ў прысутных было шмат пытанняў, якія тычыліся яго актыўнай грамадскай дзейнасці. Яго выступ быў у форме апытання. Напрыклад, „А ці ведаеце вы беларускія маладзёвыя арганізацыі ў сучаснай Беларусі, якія існавалі ў міжваенны перыяд?” і г.д.

Успамінамі пра Г. Каханоўскага падзяліўся В. Радзюкевіч. Ён расказаў пра адзін урок гісторыі, які праваў Г. Каханоўскі, замяніўшы захварэўшага настаўніка. Гэта быў першы ўрок гісторыі на беларускай мове, які запомніўся на ўсё жыццё. З гэтага ўрока пачалася ў яго любоў да роднага слова.

На імпрэзе выступіў і старшыня ТБМ Віленскага краю імя Францыска Скарыны Юры Гіль, які расказаў пра Браніслава Тарашкевіча і пра сваё мэтанакіраванае змаганне па ўшанаванню памяці беларускага дзеяча. Дзякуючы Ю. Гілю адна з вуліц Лаварышак носіць імя Тарашкевіча, але надаць яго імя мясцовай школе не атрымалася. Прысутныя пазнаёмліліся з архівам Ю. Гіля пра вучонага. Сёлета споўніцца 70 гадоў з дня смерці Браніслава Тарашкевіча. У 1933 годзе ён быў абменены на Францішка Аляхновіча і расстраляны недалёка ад Стоўбцаў.

Напрыканцы імпрэзы ўсе прысутныя праспявалі гімн М. Равенскага „Магутны Божа” на словы Н. Арсенневай.

Сабраныя праглядзелі фільм „Расціслаў Лапіцкі”, які ўсіх вельмі ўразіў, а сябра ТБК І. Ахрамовіч нават убачыў сваякоў (ягонья дзядзькі Ахрамовічы былі расстраляны большавікамі каля Маладзечна). Хоць імпрэза і зацягнулася, але ніхто не спынаўся зыходзіць. Усе мерапрыемствы ў ТБК праходзяць пад нацыянальнымі сімваламі — бел-чырвона-белым сцягам, гербам Пагоня. У ТБК прыходзяць моладзь, студэнты ЕГУ, былыя навучэнцы ліцэя імя Якуба Коласа. Прыходзяць тыя, каму цікава, а гэта значыць, што Таварыства беларускай культуры ў Літве працуе на карысць Бацькаўшчыны! Жыве Беларусь!

Кастусь Акула (1925-2008)

У аўторак, 29.01.2008 г., у Канадзе, на 83-м годзе жыцця адышоў у лепшы свет Кастусь Акула (Аляксандр Ігнатавіч Качан) — вядомы грамадскі дзеяч беларускай эміграцыі, таленавіты празаік, паэт, драматург.

Нарадзіўся Ён у 1925 г. у вёсцы Верацеі Вілейскага павета (цяпер Докшыцкі раён Віцебскай вобласці). У 1943 г. паступіў у Віленскую беларускую гімназію, а ў 1944 г. — у афіцэрскую школу Беларускай краёвай абароны (БКА). Ваяваў у Другім польскім корпусе генерала Андэрса 8-й Брытанскай арміі, якая знаходзілася ў Італіі, удзельнічаў у слаўтай бітве пры Монтэ-Касіна, быў узнагароджаны медалём „За вайну”, „Залатою Зоркай Італіі”. Скончыў Брытанскую афіцэрскую школу (1946) і ў чыне капрала зноў вярнуўся ў Італію. Пасля вайсковай службы прыехаў у Англію, а ў чэрвені 1947 г. іміграваў у Канаду.

Кастусь Акула з’яўляўся адным з самых актыўных дзеячаў беларускай дыяспары. Грамадскай працай пачаў займацца яшчэ ў Нямеччыне, працаваў у беларускай газеце „Бацькаўшчына” (Мюнхен). Там жа пачаў пісаць і друкавацца ў розных беларускіх эмігранцкіх выданнях. У Канадзе шмат часу аддаваў арганізацыі беларускіх суполак, заснаванню царквы ў Торонта, працы ў нядзельных школах, рэдагаванню часопіса „Зважай”, супрацоўніцтву з беларусамі ЗША. К. Акула быў адным з арганізатараў згуртавання беларусаў Канады і яго першым старшынёй. Наладжваў выпуск штомесячнай газеты „Беларускі эмігрант”.

У Беларусі і на эміграцыі Кастусь Акула вядомы сваімі празаічнымі творами — раманами „Змагарныя дарогі”, „За волю”, трылогіяй „Гараватка”. К. Акула (адзіны з беларускіх пісьменнікаў замежжа) напісаў раман на англійскай мове „Заўтра — гэта ўчора” („Tomorrow is yesterday”, 1968) пра лёс беларусаў і Беларусі ваеннай і паваеннай пары. Раман зараз рыхтуецца да выдання ў перакладзе Ірыны Варабей на беларускую мову ў серыі „Бібліятэка Бацькаўшчына”.

Усё жыццё Кастуся Акулы было прасякнутае любоўю да Беларусі. Ён марыў бачыць сваю Радзіму вольнай, незалежнай краінай і шмат зрабіў для гэтага.

МГА «ЗБС „Бацькаўшчына”» смуткуе з прычыны смерці вядомага дзеяча беларускай эміграцыі, чыё ахвярнае жыццё на карысць Беларусі ёсць узорам для беларусаў у замежжы і на Радзіме.

Выказваем шчырыя спачуванні родным, блізкім і паплечнікам сп. Кастуся.

Управа «ЗБС „Бацькаўшчына”»

Ганна Кандрацюк (zorka@niva.iig.pl)

Зорка

ДЛЯ ДЗЯЦЕЯ І МОЛАДЗІ

З Радаславам ДАМБРОЎСКІМ — старшынёй Беларускага аб'яднання студэнтаў (БАС) гутараць Наталька Кандрацюк і Эля Коршак з газеты „Кампот”. Размова ўзнікла пасля мультымедынай прэзентацыі на тэму гісторыі і сучаснасці БАСу ў час XXI Сустрэч „Зоркі” ў Семяноўцы.

— *Прывітанне, Радаслаў!*

— Прывітанне, дзяўчаты!

— *Ты сам родам з Беластока, але кружыць пра цябе легенда, што Ты на нейкай вёсцы забіваў феерверкамі куранят і краў яблыкі. У якой гэта было вёсцы і ці гэта праўда?*

— Не, я не забіваў куранят, толькі разбіваў яйкі, а яблыкі заўсёды лепш смакавалі ў суседзяў. У маёй бабулі таксама быў вялікі сад. Гэта было ў Гацьках каля Бельска.

— *Калі Ты пачаў вывучаць беларускую мову і які Ты закончыў ліцэй?*

— Я не вучыўся ў ліцэі, толькі ў Электрычным тэхнікуме. Пасля я паступіў на беларускую філалогію ў Беластоку.

— *З якога года Ты ў БАСе?*

— У БАСе я з 2003 года, а старшынёй стаў у лютым 2007 года.

— *Як думаеш, чаму Цябе студэнты выбралі сваім шэфам?*

— Пэўна таму, што мяне любяць. Іншая справа — маёй папярэдніцы, Ллоне Карпюк, надаела ўжо быць старшынёй...

— *Якія імпрэзы, апрача „Басовішча”, Вы арганізуюце?*

— Арганізую атрасіны для першаккурснікаў і Студэнцкія дні культуры.

— *Вернемся да „Басовішча”. Ты запрашаеш гурты з Беларусі. З якімі музыкантамі найгорш супрацоўнічаеш?*

— Я не магу назваць аднаго канкрэтнага гурту, таму што калі арганізуюш такія вялікія фестываль, заўсёды бываюць праблемы. Найчасцей спрачаемся за ганарары. Але тады выступае іх менаджэр, а не музыканты ці лідэр гурту...

Фота ГАННЫ КАНДРАЦЮК

— *Бачым, што не хочаш нам адказаць на гэтае пытанне. Тады спытаем пра іншае. Ці падабаюцца Табе дзяўчаты, якія прыязджаюць на „Басовішча”?*

— Ну, вядома. Усе дзяўчаты, якія прыязджаюць на „Басовішча”, прыгожыя.

— *А ці сярод нас Ты бачыш асобы, якія маглі б працаваць у БАСе?*

— Запрашаю вас усіх. Дадам толькі, што раней вам трэба паступіць у вышэйшую навучальную ўстанову.

— *Якая Твая любімая кніжка?*

— Гэта кніжка Астрыд Ліндгрэн „Усе нашы дзеці з Булербю”.

— *Зараз Ты працуеш журналістам на Радыё „Рацыя”. Скажы, хто падбірае музыку ў вашым радыё і ці яна Табе падабаецца?*

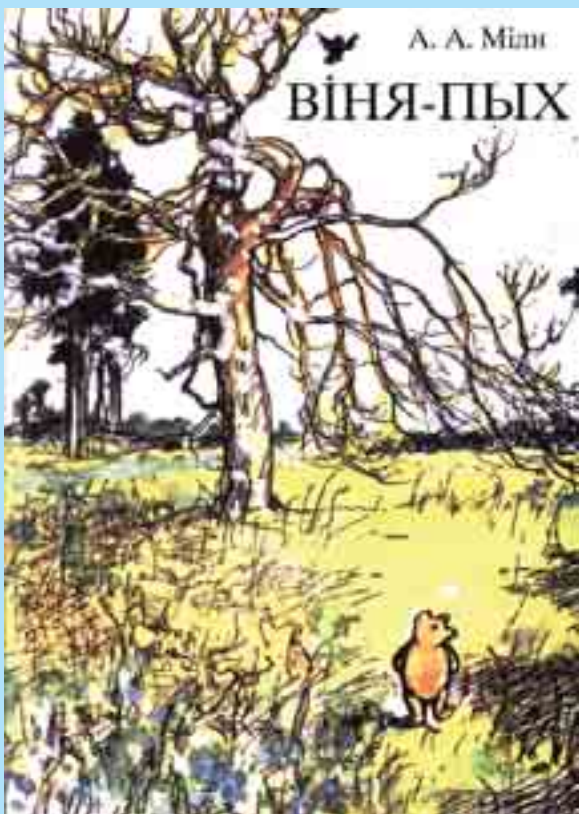
— Музыку падбірае ды-джей з Мінска. Мне асабліва яна не падабаецца.

— *Дзякуем за размову!*

— Дзякую!

Шаноўныя дзеткі і даражэнькія дарослыя!

Дазвольце падзяліць з вамі цудоўную навіну! Яе мне прынёс той самы Дабрадзны Някемлівы Медзвядок, пра якога вы, напэўна, калі-небудзь ды чулі. Імя ў гэтага Медзвядка непаўторнае і трохі пухнатае, і гучыць яно Ёіні-Важны-Пу, а жыве Медзвядок у пэўным далёкім ангельскім Лесе. Ёіні-Важны-Пу паведаміў мне з адказнасцю, што дзеці ўсяго свету сябруюць з такімі самымі Медзвядкамі, і тыя маюць вельмі падобныя імёны. Гэтак дзеткі з Іспаніі сябруюць з Вінны-Пухам, дзеткі са Швецыі — з Нальле-Пухам, дзеткі з Латвіі — з Віннійс-Пуксам, дзеткі з Расіі — з Вінні-Пухам, дзеткі з Польшчы — з Кубусем Пухаткам, а з Чэхіі — з Мэдвідкам Пу... Уххх! Больш не магу пералічваць, бо атрымаецца таўшчэзная кніжка! Але ж вы здагадваецеся, што ў кожнай краіне дзеткі могуць не толькі прытульваць і любіць свайго Медзвядка, але і выпраўляцца

з ім на розныя надзвычайныя прыгоды.

Бяда толькі, што беларускі Медзвядок, якога клічуць Віння-Пых, загубіўся ці то ў Налібоцкай пушчы, ці то ў белавежскім гушчары, а можа, і між Браслаўскіх азёраў. І — ані слыху, ані ды-

ку. Усе астатнія Медзвядкі пачалі ўжо хвалявацца за свайго беларускага сябрука. І вось нарэшце мы з радасцю даведаліся, што беларускі Медзвядок знайшоўся!

Так здарылася, што аднойчы такі нам дарагі Віння-Пых пачаў хіліцца да зімовай спячкі, сапраўды заснуў і спаў, і спаў, і спаў, ажно праспаў некалькі зімзапар, чым усіх нас надзвычай перапалохаў. Мы яго і трэслі, і шчыкалі — дарэмна!

Цяпер, аднак, прашу вас, шаноўныя, супакоіцца, падсунуць вушаньты, і я адкрыю вам таямніцу: Пых абяцаўся ўжо ніколі не знікаць на доўгі час, і нават калі пойдзе на сяло да аднаго са сваіх сардэчных прыцеляў ці калі захоча наведаць нейкія беларускія нерушы, якіх у нас мноства паўсюль, напэўна, ён загадзя аб гэтым паведаміць і дакладна скажа, калі вернецца. І яму добра, і нам спакой!

Перакладнік

Сяргей ЧЫГРЫН

Мядзведзь

Заявіў звярам мядзведзь:
Хачу студзень паглядзець,
Не паіду ў бярогу спаць,
І ўсю зімку сумаваць.
Ды цяпер зіма не тая —
Завіруха не гуляе,
І марозы не трашчаць —
Не хачу ў бярозе спаць.
А зіма пачула гэта —
Спаў мядзведзь ажно да лета!

Калыханка

Спі, любая дзяўчынка,
Трысні салодкі сон.
Хай дзіўная іскрынка
Раскрые парасон
Чароўных добрых казак
Пяшчотны ціхі свет.
Няхай з табою разам
Бабуля будзе ў дзед,
І мамачка, і брацік,
Ну і, вядома ж, я.
Трыйдзе зімовай сцюжай
Вясна вясёлая.
І птушак шматгалоссе,
Чароўных кветак пах,
Каб кожнаму здалася,
Нібыта згінуў страх.
Прыгожа жыць нам трэба —
Зірні хутчэй уверх:
Вунь ластаўка ў неба
Ляціць з-пад цёпрых стрэх.
Прачнешся — пойдзем рана
Гукаць красу-вясну...
Пакуль ты спіш старанна —
І я з табою засну.

Фота ГАННЫ КАНДРАЦІУК

ГІСТОРЫЯ ПРА ТОЕ, ЯК НЕ ТАЕ СНЕГ МІЖ ДАЛОНЯЎ

Калі ў мяне пытаюцца, чаму ў Яўгеніюша да гэтага часу няма каханай дзяўчыны, дык магу адказаць, паколькі ведаю ягоную таямніцу. Якую? — пытаюцца далей. Што ж, Яўгенік дазваляе яе адкрыць. Ён шукае такую дзяўчыну, паміж далоняў якой ніколі б не раставалі сняжынкi. Хіба так бывае? — зноў пытаюцца ў мя-

не. „Бывае“, — адказвае ўжо сам юнак, ціха заглыблены ў свае думкі. А снегапады ідуць, зімы мінаюць. Яўгеніюш зноў і зноў знаёміцца з новымі дзяўчынамі; толькі варта яму пашчотна ўзяцца за руку чарговай сваёй абранніцы, як ператвараецца белая пухаўка-снежка ў вільготную кропельку-слёзку... Дык гэта ж

добра! — супакойваю потым яго, — новая дзяўчынка твая мае гарачае сэрца, ад якога растае самы халодны лёд. Толькі Яўген сумна глядзіць мне ў вочы. І ваш дзядзечка разумее, што трэба яму зусім не гарачае сэрца, якое толькі і здатнае, што плавіць ледзяшы на ваду.

А ў той дзень... О, якім снежным, іскрыстым і такім незвычайным быў той дзіўны зімовы дзень!.. Яна ішла па алейцы, гуляла па парку, і насустрэч ёй ішоў Яўген. Яны парайналіся і... спыніліся. І раптам пачулі, як смяюцца дрэвы вакол, як таямнічна шапоча вада пад азёрным ільдом, як апалае лісце нябачна і бясконца выпраменьвае сонца з-над белых, пухнатых сумэтаў. Яны слухалі і слухалі; дзяўчына назвалася Таяй. І не заўважылі, не пачулі, як спляліся іх пальцы, павялі бясконцую, нязмушаную размову, і было ў той размове... Але не, навошта агучваць тое, што можна пачуць толькі дотыкам, толькі скурай, толькі краечкамі крыху самотных

Музыка з кайфам

Мінскае „РЭХА“

Адна з інтэрнэт-энцыклапедыі паказала мне, што слова „рэха“ абазначае планетоіду, адкрытую ў 1905 годзе, а яе назва паходзіць ад імя гераніні драматычнай паэмы Готхальда Лейсінга „Натан-мудрэц“. У першай хвіліне стала мне вельмі прыемна, што „рэха“ — гэта міжнароднае слова, але зразу падумала, што ў гэтым слове заключаюцца прастора, энергія ды рух. Нічога дзіўнага тады, што мінскі гурт узяў сабе такую назву — шматзначную і таямнічую.

У 2003 годзе група таленавітай маладзі вырашыла паказаць свету сваю творчасць і музычныя ўяўленні. Такім чынам пайшла гурт „Рэха“ — цікавая з’ява на беларускай сцэне, якая кранае большасць адкрытых на музыку слухачоў. Чаму такая назва? Напэўна таму, што ў іхняй музыцы адчуваюцца розныя ўплывы: і памежжа рок-музыкі, і таксама інспірацыя фолькам. Бывае часам, што этнічнасць у музыцы выказваецца пры дапамозе сучасных, культурных маніфестаў. А ўсё гэта... на беларускай мове. Нікога не павінна гэта здзіўляць, бо лідэр гурту — свядомы сваёй культуры, мовы ды каранёў чалавек, а ягоная мама навучае беларускай мове. Усё быццам звычайнае, толькі некаторым не верыцца ў тое, калі на сцэне перад слухачамі стае негр. На чорным твары шырокая ўсмішка, а з вуснаў плыве мілагучная беларуская мова. Гэта Андрэй Такінганг — вакаліст, гітарыст ды аўтар тэкстаў.

„Рэха“ — гурт даволі арыгінальны, а пісалі пра яго па-рознаму. Здаралася мне прачытаць, што „са сцэны пайшло беларускае рэха“, але таксама, што гэта „крыху балаганскі фольк, які аднак граўся з пасіяй, болей характэрнай для гітарнай музыкі: зменлівы вакал, неадкладныя, хаатычныя гітара і скрыпка — у выразна болей акустычным варыянце“. Думаю, што можна з гэтым пагадзіцца, бо хлопцы і дзяўчаты нібыта яшчэ музычна няспелыя, а ўмеюць крануць слухача ды крытыкаў. Помню, калі тры гады таму пасля абвешчання вынікаў фестывалю „Басовішча“ журы не прызначыла ім узнагароды, сарвалася страшэнная бура ў іх абарону. Яны, прафесіянальна, уззелу ў гэтым не прынялі, а далей ішлі сваёй дарогай, дзякуючы чаму маглі дагэтуль пабачыць іх ужо гледачы і слухачы „Басовішча“, „Бардаўскай восені“, фольк-сустрэч „З вясковага панадворка“ ці іншых клубных канцэртаў. Чакаем чарговых нагод.

i_basovka@o2.pl

Вершы Віктара Шведа

Зімовы бусел

У лютым мамуся
Сынкі інфармуе:
— Прынес табе бусел
Сястрычку малую.

— А ці гэты бусел,
Ты праз сваю павіннасць,
Адцяць не мусеў
У цёплым краіны?

Ідэальная пара

Кажуць: — Ясь і Тамара —
Ідэальная пара.
Бо Тамара ахвоча
Усё робіць, што хоча.

Ясь — Тамары ахвяра,
Бо што хоча Тамара
Выпаўнае заўсёды,
Каб была толькі згода.

душаў, што заўсёды знаходзяцца так дарэчы і так нечакана?!

А калі разышліся, калі развіталіся... Ужо дома Яўгенік знайшоў у сябе на далоні маленькую, белую сняжынку — не расталую і нібыта жывую. І такую ж сняжынку знайшла ў сябе на далоні Тая. Яны лёгка ўсміхнуліся, кожны сам па сабе, хоць і пачулі ўсмішкі тыя, вядома ж, пачулі. І ў той жа момант — расталі сняжынкi на іхніх далонях.

Ці шукае юнак з таго часу дзяўчыну, у якой між далоняў ніколі б не раставалі сняжынкi? Гэта па-ранейшаму ягоная таямніца. Выбачайце, не зусім так: ужо таямніца абодвух — Яўгеніюша і Таі...

Ваш Дзядзечка Сід

15 лістапада 2007 г., Кобрын

Польска-беларуская крыжаванка № 6

			Norma	Artur	Trzy	Rozum		Treść
	Dźwięk	Hit			Taszkient			
		Kula						
	Szorty					Język		📖
	Kark							
Mapa					Mapa	Kos		
Karmnik								📖
							📖	Wolność
		Ar					📖	
		Arka					📖	Bicz
			Nie	Jer		Czolo		
		Jak		📖			📖	Chirńskie imię
		Nasz						
📖	Ciasto					Pilka		

Запоўніце клеткі беларускімі словамі. Адказы (з наклееным кантрольным талонам) на працягу трох тыдняў дашліце ў „Зорку“. Тут разыграем цікавыя ўзнагароды.

Адказ на крыжаванку н-р 2: Патрон, раб, жаба, код, арка, тон, ранг, рэдактар, шэдэўр, пах, цыкл, марак, цвёрды, вуж, Лі, аб’ява, клік. Да-

мова, кот, трон, ружа, рад, рэпа, рэдакцыя, жораў, лёс, акр, бант, цу-дак, чарка, Лі, смак, класік.

Узнагароды, польска-беларускія слоўнікі, выйгралі: Данеля Філіманюк, Эвеліна Ігнаціук, Анна Каліноўская з Чыжоў, Гося Карнілюк з Гайнаўкі, Хрыстафор Парфянюк з Бельска-Падляскага. Віншваем!

Старое Ляўкова

Лепка пад песню

30 студзеня г.г. у святліцы ў Старым Ляўкове (Нараўчанская гміна) адбыўся конкурс лепкі з гліны. У ім прыняло ўдзел больш за 60 асоб з Ляўкова, Нараўкі і Орлі. Былі гэта дарослыя і моладзь. Конкурс карыстаўся вялікім зацікаўленнем. Мерапрыемства адбылося пад кіраўніцтвам інструктаркі Вольгі Максімяк і апякункі заняткаў ды святліцовай Галены Рэент.

Вельмі перажывалі лепку наймалодшыя ўдзельнікі конкурсу — дзеткі з Клубаў дашкольніка ў Ляўкове і ў Нараўцы. З імі прыйшлі таксама іх мамы.

Конкурс пачаўся ў 11 гадзін і працягваўся каля двюх гадзін. Дзеткі ляпілі з гліны прасцейшыя ў выкананні прадметы, хто сэрцайка, а хто лясную жывёлу, якую можна ўбачыць на прыродзе. Упершыню ляпілі баброў, якія зараз разваліся ў рэчцы Нараўцы. А яшчэ некаторыя людскія постаці.

Малалеткі ляпілі і ахвотна спявалі вывучаныя ў дзіцячых садках песні пра зіму. Весела і прыемна было пабываць у такой вялікай грамадзе.

— Калі дзеткі лепяць з гліны, развіваюць мануальныя і эстэтычныя ўмеласці, вучацца таксама цярдлівасці, бо хутка не зробіш гатовага вырабу, — паінфармавала Вольга Максімяк. — Гліну мы бяром з Прадпрыемства будаўнічай керамікі, якое знаходзіцца па-суседску са святліцай. У печах гэтай керамічнай фабрыкі таксама выпальваем нашы вырабы.

Усе юныя і дарослыя разбяры аказаліся вынаходлівымі ды з фантазіяй. Працы былі прыгожыя, вартыя пахвалы.

Журы працавала ў складзе: Анна Стульгіс (старшыня), Зузанна Падэўская, Альжбета Назарэвіч і Ян Целушэцкі (члены). Яно прызнала месцы і вылучэнні, падзяліла ўзнагароды.

У катэгорыі сенеіраў першае месца заняла Багуслава Дрозд, другое — Альжбета Апольская, трэцяе — Міраслаў Апола.

У катэгорыі сярэдніх школ першае месца заваяваў Эміль Анішчук ды другое раўнапраўнае месца занялі Марта Трусевіч і Дарыюш Валадкевіч.

Сярод гімназістаў першае месца заняла Кінга Кардаш, другое — Марыёля Кубаеўская, трэцяе — Паўліна Зюзя. Дзве асобы атрымалі вылучэнні.

У катэгорыі сямігодкаў і малодшых дзяцей першыноство заваявала Вікторыя Патонек, другое месца — Ян Дрозд, трэцяе — Якуб Апольскі і цацвёртае — Юлія Лясота. Вылучэнняў было ажно трынаццаць.

Ва ўзроставай катэгорыі да 8 гадоў шэсць удзельнікаў атрымала вылучэнні.

У катэгорыі 8-10 гадоў першае месца заняла Уршуля Харкевіч, другое — Кацярына Камар і трэцяе — Эмануэла Мірановіч. Вылучэнне атрымала пяць асоб.

У катэгорыі 11-13 гадоў найлепш сябе зарэкамендавала Паўліна Нікалаюк, а другое і трэцяе месцы занялі Клаўдзія Лясота і Матэвуш Назарэвіч. Былі таксама тры вылучэнні.

(ян)

Беласточчына ў паэзіі Віктара Шведа

Сяргей ЧЫГРЫН

Беларуска-беластоцкі паэт Віктар Швед застаецца прыхільнікам традыцыйнай паэзіі, якая ў спадчыну нам дасталася ад Янкі Купалы і Якуба Коласа. Паэт ён просты, шчыры, зразумелы і нацыянальны. Як ніхто іншы з беларускіх паэтаў Польшчы, Віктар Швед шмат сваіх паэтычных радкоў прысвяціў роднай Беласточчыне. У 2000 годзе ў Мінску ў „Беларускім кнігазборы” выйшаў ладны том твораў беларускіх пісьменнікаў Польшчы, укладальнікам якога быў Ян Чыквін. Хто-хто, а Ян Чыквін разбіраецца ў паэзіі, можа нават лепш за ўсіх нас. Дык вось ён у гэтую кнігу ўключыў 26 вершаў свайго земляка. Сярод іх — класічна-хрэстаматыійны верш Віктара Шведа „Скажу, бывала: еду да бацькоў”. Ну, дзе вы чыталі раней такі чуліва-пяшчотны верш?.. Верш, які аўтар прысвяціў усім нам, верш, які будзе чытацца заўсёды:

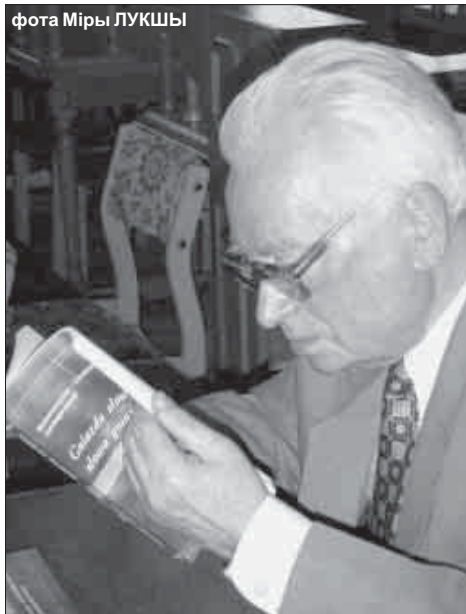
*Скажу, бывала: еду да бацькоў,
І родзіцца ў душы настрой
прыўзняты,
Што вось убачу іх, старых, ізноў
І прывітаю на парозе хаты...
...Скажу я сёння: еду да бацькоў,
І цэлы свет становіцца нямы.
Стаю маўкліва я ля двух
крыжоў,
Што там вартуюць родныя
магілы.*

Вёсцы Мора Гайнаўскага павета, дзе нарадзіўся паэт, аўтар прысвяціў цэлую вязанку сваіх паэтычных радкоў. То гэта сум па роднай вёсцы, якая жыве ў марах і снах паэта, то гэта сустрэча з роднай вёскай, дзе цешыцца надзвычай сэрца, а студня поіць вадою, якая п’ецца са смакам, дзе аўтар шчыра прызнаецца, што „я ж тут бываю толькі госцем”. А верш „Вёска Мора” — гэта верш-сон. Паэт апісвае тое, што часта сніцца яму. А сніцца яму, што ён арэ поле і нялёгка ўтрымаць малому плуг. І сніцца, што паэт ідзе раніцай касіць луг, а пасля сніцца ток, калі з бацькам там зімою маляцілі авёс, а потым бачыцца ў сне той момант, калі маці пячэ хлеб, а дзеці яго са смакам ядуць. Сённяшнія паэты такое не напішуць. Гэта трэба перажыць, бачыць, ведаць. Гэта было, гэта наша гісторыя і сведкам яе з’яўляецца Віктар Швед, калі апісвае сваю вёску. Няхай гэтыя вершы апісальныя, інфармацыйныя, але яны праўдзівыя, дасканальныя ў гістарычных фактах.

Больш за ўсё сваіх паэтычных радкоў, прысвечаных вёсцы Мора, паэт змясціў у зборніку „Родны сцоў” (Беласток 1991). Гэта зборнік прысвечэнне роднаму схову — вёсцы, дзе часта згадваюцца маці з бацькам, дзе аўтар скажа: „Мая маленькая айчына, мой беластоцкі родны край...”.

Віктар Швед — паэт вёскі. Ён не раз аб гэтым пісаў, казаў, прызнаваўся. Ён вясковы лірык, які шчыра і хвалююча можа весці размовы і са сваімі равеснікамі, і з моладзю, і з самымі маленькімі слухачамі і чытачамі. Паэт праславіў сваю вёску і сваіх землякоў, што не паверыць у гэта праслаўленне про-

фота Міры ЛУКШЫ

ста немагчыма. Вёска Мора для паэта — гэта нешта святое. І куды там гораду да вёскі:

*Даўно я выйшаў з вёскі Мора,
У маладым яшчэ жыцці,
Іду я пастаянна ў горад
І не магу ніяк дайсці.*

Але абмяжоўвацца адным Морам, сваімі бацькамі і аднавяскоўцамі Віктар Швед не спрабуе. Ёсць у яго арыгінальны верш „З падарожжа”, які Ян Чыквін таксама ўключыў у мінскую кнігу „Беларускія пісьменнікі Польшчы”:

*— Цёзка,
Вы з вёскі?
— Не, пане,
Мы сяляне.
— Тады, дружа,
Вы адкуль жа?
— Мы, пане,
Мяшчане.
— А хто вы
Па мове?
— Мы, пане,
Беластачане.*

Пра беластачанаў і Беласточчыну ў паэта Віктара Шведа таксама напісана шмат. Паэтычныя радкі ён прысвяціў і прысвячае амаль усім сваім слынным землякам, беларускім арганізацыям і калектывам, значным падзеям Беласточчыны і г.д. З цікавасцю, няхай у іх і не ўсе строфы роўныя ў мастацкіх адносінах, чытаю радкі прысвечаныя настаўнікам і вучням Бельскага беларускага ліцэя імя Браніслава Тарашкевіча, актывістам БГКТ, Гарадоцкаму мастацкаму калектыву, супрацоўнікам „Нівы”, Валянціне Тэрлецкай, Алесю Барскаму і многім іншым. Чытаю верш „Зярняты роднай мовы сеем”, прысвечаны Алесю Барскаму:

*Ад гулкіх вуліц Беластока
Да стромкіх сосен Белавежы,
Свайі Радзімы сінявокай
Прайшлі мы, дружа, многа
сцежак...*

Апісваючы гулкія вуліцы Беластока і стромкія сосны Белавежы, Віктар Швед разам з тым настальгуе па пражытых гадах, хаця верш моцны ёмістасцю паэтычных дэталей, упэўненасцю і радасцю, што заўсёды ў жыцці паэтаў была і застаецца Беласточчына.

Адначасова з прызнаннямі ў любові да Беласточчыны, паэт у мно-

гіх вершах, ды і ў жыцці таксама, заўсёды з гонарам кажа, што ён беларус. Але які беларус без Белавежскай пушчы, без трэляў салаўёў, без Падляшша. Вось як гучыць прызнанне паэта:

*Падляшша, роднае Падляшша,
Мая маленькая Айчына!
Гасцінная зямелька наша,
Прымі, прымі паклон ад сына.*

Чытаючы вершы Віктара Шведа, прысвечаныя Беласточчыне, заўважаеш, што яны моцныя сімвалікай роднай вёскі Мора, зямлі, мовы, жыта, ветрака, соснаў, Белавежы, сноў. Без іх не пісалася б паэту, не было б паэта Шведа, які найбольш з усіх беларускіх паэтаў Польшчы хораша і светла апявае сваю Беласточчыну.

У 2008 годзе 2 лютага споўніцца 170 гадоў з дня нараджэння нацыянальнага героя Беларусі, кіраўніка паўстання на Беларусі ў 1863-1864 гадах Кастуся Каліноўскага (1838-1864), які быў родам з вёскі Мастаўляны, што на Беласточчыне. Паэт піша верш „Кастусю Каліноўскаму” і прысвячае яго будаўнікам Дома культуры імя Кастуся Каліноўскага ў Гарадку. Верш напісаны даўно, але і сёння ён чытальны, мае гістарычную афарбоўку:

*З бацькоўскай вёскі Мастаўляны
Мо і не раз праз Гарадок
Ішоў з наборам пальмяным
„Мужыцкай праўды”
ў Беласток...*

*Адаў жыццё за наша шчасце,
За волю, роўныя правы.
Адкрыты нашы сэрцы насцеж —
У іх Кастусь заўжды жывы.*

У 2000 годзе ў Беластоку асобнай кнігай выходзяць „Выбраныя вершы” Віктара Шведа. Аўтар іх расклаў па раздзелах, з якіх тры — цалкам прысвечаны Беласточчыне і яе людзям. І аўтар правільна зрабіў. Кніга чытачоў зноў вяртае на вясковую Беласточчыну і ў сам Беласток. З сумам ён канстатуе факт, што на Бацькаўшчыне паміраюць вёскі, паміраюць аселіцы і травой зарастаюць палоскі. Там:

*Дзе дрэва старое, дзе студня —
Бяследна і без пары
Памерлі Лука і Рудня,
І Боўтрыкі, і Гарбары...*

Але ёсць яшчэ:

*Дуброўшчына, Сакольшчына!
Я многа меў пашаны
У Ячне, у Талькоўшчыне,
Сынкойцах, Крушынянах...*

Хвалюе аўтара і тое, што беларускія вёскі на Беласточчыне становяцца польскамоўнымі, таму для беларусаў яны хутка могуць стаць чужымі. Калі вёскі паціху знікаюць, то з кожным годам прыгажэе Беласток. Вельмі прыгожа, па-шведаўску міла, ладна і добрачытліва паэт апеў гэты горад, свой горад, дзе ўсё да драбніц знаёма, дзе аўтар тут творча прапісаны назаўсёды:

*Цешыш сэрца і цешыш наш зрок
Ты, малое айчыны сталіца.
Беласток, родны наш Беласток,
Будзем вечна табой ганарыцца.*

Смакі Падляшша і Гродзеншчыны

Міра ЛУКША

Супрасльскае згуртаванне „Uroczysko” напрыканцы мінулага года выдала некалькі кніг, датычных Падляшша і Беларусі, сярод іх — *Традыцыйныя стравы Беластоцчыны і Гродзеншчыны*. Аўтарамі з’яўляюцца вядомыя аніматары культуры — Яніна Чыжэўская з Беластока і Юрый Качук з Зэльвы. Яніна Чыжэўская па адукацыі гісторык, прафесійна больш за трыццаць гадоў займалася кіраваннем і распаўсюджваннем студэнцкай і самаўрадавай культуры, цяпер на пенсіі. Аніматарка і рэалізатарка шматлікіх дзеянняў па захоўванню і развіццю культурнай спадчыны горада Беластока і рэгіёна, супрацоўнічала пры рэалізацыі тэлецыкла „Кулінарныя падарожжы Роберта Макловіча” па Падляшшы, аўтарка і кансультантка еўрасаюзных праектаў. Яна — аўтарка праекта і рэалізатарка дзевяці выданняў Адкрытага чэмпіяната ў пячэнні бульбяной кішкі і бабкі супольна са Згуртаваннем „Uroczysko”, а таксама старшыня Згуртавання „Падляшская мядовая бяседа”, з якім арганізуе прэстыжны рэйтынг найлепшых мядоў Падляшша і аднайменны фестываль. Юрый Качук вучыўся ў Беларускім політэхнічным інстытуце, з’яўляецца інжынерам па эксплуатацыі аўтамабільнага транспарту, скончыў Факультэт грамадскіх прафесій на аддзяленні „журналістыка” пры Беларускім політэхнічным інстытуце ў 1982 годзе, ваенную кафедру Беларускага політэхнічнага інстытута (ён афіцэр, ваенны інжынер), школу „Пагранічча” ў Сейнах. Працаваў старэйшым інжынерам-тэхнолагам, начальнікам аўтакалоны, старэйшым супрацоўнікам Цэнтра навучання пажарнай бяспекі. Аўтар шматлікіх артыкулаў, вершаў, нарысаў, эса, апавяданняў, навелаў, аповесцей. Напісаў сцэнарыі і зняў дакументальныя фільмы: „Замілаванне” (1998), „Васілёва званіца” (2005, у сааўтарстве з Сяргеем Печурыцам). Беларусам ён вядомы як жарсны дзеяч на беларускай ніве. Выдае: вучнёўска-бацькоўска-настаўніцкую газету „Зялёнаячка” з 25 жніўня 2000 года, аніматарскае выданне Зэльвеншчыны „БэЗ” (беларуская энцыклапедыя Зэльвеншчыны) з 25 снежня 2001 года. Яніна Чыжэўская і Юрый Качук разам склалі цікавую кнігу пра беларуска-беластоцкія смакі.

Каталог традыцыйных страў, апрача выдання *Міфы і легенды ад Нёмана да Буга*, з’яўляецца вынікам супрацоўніцтва інтэлектуальных асяроддзяў згуртаваных вакол няўрадавых арганізацый — Згуртавання „Uroczysko” з сядзібай у Супраслі непадалёк Беластока і Гістарычна-культурнага згуртавання „Паходня” ды Цэнтра падтрымкі грамадскіх ініцыятыў „Трэці сектар” з сядзібай у Гродне.

Выданні падагульваюць супольны праект «Інвентарызацыя і прамоцыя традыцыйных страў і легенд ды мікракосмас прыроды Беластоцчыны і Гродзеншчыны», рэалізаваны ў рамках Праграмы Суседства INTERREG III/TACIS CBC POLSKA-BIAŁORUŚ-UKRAINA.

Часткай праекта былі польска-беларускія кулінарныя майстар-класы ў Супраслі, у якіх праграме, апрача

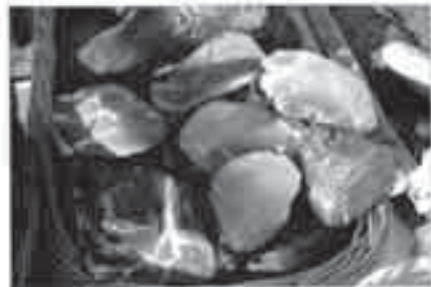

практычных умеласцей прыгатаўвання страў, сарганізаваны быў даклад і паказ традыцыйнай падрыхтоўкі харчоў у драўляным, гліняным посудзе, ільняных мяшках і мяшэчках, традыцыйныя ўзоры гафавання, якія царылі на крэсавых сталах. У апошні дзень майстар-класаў удзельнікі гасцявалі ў Сахонях, дзе пазнаёміліся з традыцыйнымі метадамі вэнджання мяса, назіралі за тэхналагіч-

ным працэсам вэнджання ў халодным дыме з фруктовай і альховай драўніны, частаваліся вяндлінамі з паасобных этапаў вэнджання і сусення. Пазнаёміліся з канструкцыяй вяндлярняў з палявога каменя, самастойна выкананых уласнікам. Гэтая частка майстар-класаў асабліва зацікавіла ўдзельнікаў з Беларусі, дзе традыцыі хатняга вэнджання мяса, у выніку паўсюднай калектывізацыі ў апошнім паўвеччы захаваліся толькі ў некаторых вёсках.

Фіналам гэтай часткі праекта быў IX Адкрыты чэмпіянат у пячэнні бульбяной кішкі і бабкі — Фестываль рэгіянальных кухняў і Турнір пушчанскіх настоек у Супраслі, у якіх «выступіла» 13 бульбяных кішак у тоўстых і тонкіх кішках з дадаткам лісчак, полбеннай кашы, чырвонага перцу, грачанай кашы, бачку, а міжнароднае журы і так дало прыз традыцыйнай кішцы. Бабкі ў 2007 г. выйшлі крыху горш, хоць таксама паявіўся новы яе від — «блін святочны крушэўскі», усё ж не паявіўся від тыпу «бабка з разынкам у мохерыным берэце». Кубкі ў абедзвюх катэгорыях здабылі мужчыны, што пацвярджае сусветную думку ад тым, што найлеп-

шыя кухары гэта якраз мужчыны. Янка Чыжэўская кажа: «Сама ідэя апрацоўкі каталога традыцыйных страў Беластоцчыны і Гродзеншчыны нарадзілася ў выніку працяглых і зацятых дыскусій, спрэчак, спасылка на розныя апрацоўкі, справаздачы, сямейныя ўспаміны, рэмінісцэнцыі кулінарных падарожжаў па абодвух баках мяжы і ўрэшце адвечнай спрэчкі, якая ажывала з новай моцай пасля кожнага з сусветных чэмпіянатаў у пячэнні бульбяной кішкі і бабкі, арганізаваных ад 1999 года. Пытанне гучала: А чыя ж гэта бабка ды кішка? Польская, беларуская, ці мо літоўская? Спробы тлумачэння, што гэта ж наша супольная кулінарная спадчына Вялікага княства Літоўскага, Рэчы Паспалітай Абодвух народаў, братоў з-за мяжы, раздзеленых суседзяў, перамешаных пасля I сусветнай вайны — не здаліся на нішто».

Каралевай традыцыйнай гродзенска-беластоцкай кухні з’яўляецца без сумненняў БУЛЬБЯНАЯ КІШКА, невядомая ў іншых рэгіёнах, якой вярнулі гонар, адны яе абажаюць, іншыя ёю ганьбуюць, а нават маюць у нянавісці (гэтак бывае з гасцямі з іншых рэгіёнаў або твораў у выкананні кулінарных бяздарнікаў). Калі ў 1999 г. Янка Чыжэўская выдумала і разам са Згуртаваннем „Uroczysko” сарганізавала I Адкрыты чэмпіянат па выпяканні бульбяной кішкі і бабкі ў Супраслі здавалася ёй, што будзе гэта цікавая форма прамоцыі шматнацыянальнай кулінарнай спадчыны нашага рэгіёна, спроба пошукаў яго каранёў. Беластоцчына, а асабліва яе сталіца, мае клопат з уласнай тоеснасцю, што з’яўляецца вынікам складаных гістарычных падзей.

У кнізе, надрукаванай па-польску і па-беларуску, знойдзем шмат рэцэптаў на традыцыйныя тутэйшыя стравы (таксама і татарскія ды яўрэйскія) — супы ды поліўкі, стравы мясныя, рыбныя, малочныя ды мучныя, з гародніны (перш за ўсё — бульба!), а таксама напоі — ад сокаў, мядоў да алкагольных настоек. Перш за ўсё адлюстроўваюцца ў кнізе апетыты саміх аўтараў, якія падышлі, па сваёй натуры, да справы навукова, а дзякуючы сваім тэмпераменту ды публіцыстычнай і гістарычнай кемлівасці кніжачка атрымалася ў іх жывая, проста смачная для чытача.

Janina Czyżewska, Jurij Kaczuk, *Tradycyjne potrawy Białostoczczyzny i Grodzieńszczyzny*, Supraśl 2007, ss.167.

„Памятаем і чытаем” — вялікі конкурс „Нівы”

Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва” аб’яўляе конкурс пад загалоўкам „Памятаем і чытаем”, прысвечаны дзвюм знамянальным, на нашу думку, гадавінам, якія будзем адзначаць у 2008 годзе. Першая — гэта 90-я ўгодкі абвяшчэння 25.03.1918 г. Беларускай Народнай Рэспублікі і другая гэта 50-я гадавіна заснавання ў Беластоку 8.06.1958 г. Беларускага літаратурнага аб’яднання „Белавежа”. Адказы на пытанні просім дасылаць да 5 сакавіка 2008 г. на адрас нашай рэдакцыі з прыпіскай «Конкурс „Памятаем і чытаем”». У конкурсе могуць прыняць удзел усе жадаючыя, незалежна ад месца пражывання. Адказы можна дасылаць па звычайнай і электроннай пошце. Не забудзьце напісаць нам свой хатні адрас для карэспандэнцыі. Аўтарам найлепшых і найцікавейшых адказаў арганізатары падрыхтуюць адмысловыя ўзнагароды.

Конкурсныя пытанні

1. Якія герб і сцяг былі прыняты Беларускай Народнай Рэспублікай?

2. Назавіце прозвішчы і імёны ўсіх былых старшын Рады БНР.

3. Назавіце гарады, у якіх знаходзілася сядзіба БНР.

4. Дзе зараз знаходзіцца Рада БНР і хто ёй старшынствуе?

5. Як называецца першы зборнік твораў беларускага літаратурнага аб’яднання „Белавежа”, калі пабачыў ён свет і пад чыёй рэдакцыяй?

6. Як называюцца літаратурныя альманахі аб’яднання ў мінулым, а як цяпер? Колькі нумароў выйшла кожнага з іх?

7. Хто цяпер з’яўляецца старшынёй „Белавежы” і дзе ён нарадзіўся? Назавіце ягоныя тры першыя паэтычныя зборнікі на беларускай мове.

8. Назавіце трох „белавежскіх” паэтаў і трох празаікаў ды апошні зборнік кожнага з іх.

9. Мае разважанні на адну з дзвюх ніжэйпададзеных тэм:

— Людзі, падзеі, ідэі БНР учора і сёння;

— Мой „белавежац” або ягоны твор, які падару бліжнім.

Можа быць гэта эса, літаратурная мініяцюра, паэтычнае прысвячэнне (усё памерам максімум да дзвюх старонак машынапісу). Могуць быць таксама і працы пластычнага кітталту, выкананыя адвольнай тэхнікай.

„Памятаем і чытаем” — адказаў чакаем да 5 сакавіка 2008 г.
Рэдакцыя „Нівы”
— тыднёвіка беларусаў у Польшчы

Калі б наша таленавітая зямлячка Тамара Саланевіч, аўтарка пару дзесяткаў дакументальных фільмаў, жыла, у верасні бягучага года споўнілася б ёй семдзесят гадоў.

Адзначэнне гэтай гадавіны запачаткаваў Януш Русачык, настаўнік Комплексу школ н-р 17 у Беластоку, арганізуючы 17 студзеня г.г. у сваёй школе сустрэчу, прысвечаную памяці Тамары Саланевіч. Запрасіў ён на сустрэчу Жанэту Маліноўскую, Пшэмыслава Хмялеўскага і Марціна Бенека — выхаванцаў Асяродка „Мэтаноя” з Чорнай-Беластоцкай, якія наблізілі вучням асобу Тамары Саланевіч і яе багатую кінематаграфічную творчасць.

Тамара Саланевіч нарадзілася 17 верасня 1938 года ў Нараўцы. Закончыла яна агульнаадукацыйны ліцэй у Міхалове, затым польскую філалогію і паслядыпломную журналістскую студию Варшаўскага ўніверсітэта. З тэлебачаннем у Варшаве звязалася ў палове шасцідзсятых гадоў. Працавала ў тэлевізіянах, у рэдакцыях першай праграмы і дакументальнага фільма. Рэалізавала таксама фільмы для Кінастудыі дакументальных фільмаў у Лодзі. У дзевяностых гадах пераехала ў Беласток і працавала на пасадзе намесніка дырэктара Беластоцкага аддзела тэлебачання.

Тэмай большай часткі яе кароткаметражных дакументальных фільмаў было штодзённае жыццё Беларасточчыны, асабліва беларускай нацыянальнай меншасці, з якой яна паходзіла. Першым, яшчэ чорна-бе-

Да 70-годдзя з дня нараджэння Тамары Саланевіч

Памятайма аб славутай зямлячцы!

Віктар ШВЕД

лым фільмам, які зняла ў 1966 годзе, было „Мястэчка на мяжы пушчы”. Была гэта аповесць аб гісторыі і тагачасным жыцці Гайнаўкі.

Да найбольш вядомых яе фільмаў, звязаных з Беларасточчынай, належаць: „Ускраінная балада 1935”, „Жэртва”, „Лясныя нетры”, „Ці чуеш, як плача зямля”, „Мелодыя душы”, „З глыбіні сэрца”. Многія фільмы Тамары Саланевіч былі ўзнагароджаны на агульнапольскіх кінематаграфічных фестывалях.

Запрошаны на гэтую сустрэчу, падзяліўся я сваімі ўспамінамі пра Тамару Саланевіч. Пазнаёмліся мы яшчэ ў яе студэнцкія гады, калі Тамара часам прыходзіла ў Варшаўскі аддзел Беларускага грамадска-культурнага таварыства. Прыгожая, чорнавалосая дзяўчына вельмі падабалася нам, беларускім хлопцам. На жаль, яна не выбрала ніводнага з нас. Сустрэкаўся я таксама з Тамарай Саланевіч пазней у яе варшаўскім і беластоцкім кабінетах тэлебачання, у якіх яна працавала. На кожнай сустрэчы Тамара нагадвала, што намерваецца зняць фільм аб маім творчым шляху на матывах напісаных мною вершаў і ўсё шукае спосаб перадачы іх зместу кінематаграфічнымі срод-

камі. Шкада, што не паспела здзейсніць гэтай задумы...

Захапляўся я надзвычай цікавымі яе фільмамі, якія дэманстраваліся ў тэлебачанні. Натхнялі яны мяне да новых вершаў. Балюча ўзрушыў мяне яе фільм ад 1987 года „Ці чуеш, як плача зямля?” аб затопленых Семанюўскім вадасховішчам беларускіх вёскаў: Боўтрыках, Будах, Гарбарах, Луцэ і Рудні. Напісаў я аб гэтай трагічнай падзеі два вершы: адзін з аднайменным з фільмам загаловак і другі — „Вадасховішча”. Іншы, таксама

трагічны па змесце фільм „Мелодыя душы” прадстаўляе сумнае жыццё невідучага Мікалая Пракапюка з вёскі Трывежа. У пасляваенны час, будучы дзесяцігадовым хлапчуком, майстраваў ён у полі пры гарматнім снарадзе. Снарад узарваўся і страшэнна акалечыў хлапчука, а найгоршае — выпаліў яму вочы. Пажылы герой фільма, як я сказаў у сваім вершы „На той свет вазьму гармонік”, часта іграе і спявае, просячы Бога, каб на тым свеце вярнуў яму зрок, тады ён ад вялікай удзячнасці будзе іграць і спяваць Богу і ўсім святым у небе, куды ён павінен папасці пасля ўсіх сваіх зямных пакут.

На заканчэнне сустрэчы прысутныя пазнаёмліся з фільмам „Памятаем” аб сустрэчы ў Нараўцы ў пятую гадавіну смерці Тамары Саланевіч, якая адышла ад нас 18 ліпеня 2000 года. Фільм падрыхтавалі паклоннікі Аб’яднання Нараўчанскай зямлі, між іншым, Кацярына Паплаўская і Славамір Нікіцюк. У гэтай сустрэчы ў Нараўцы я таксама прымаў удзел і выступаў. Варта прыгадаць, што школе ў Нараўцы прысвоена імя таленавітай зямлячкі Тамары Саланевіч.

На двары — сярэдзіна зімы. Гэты час не надта прывабны да вандровак. Найбольш прыемна сядзець у хаце і займацца штодзённымі справамі. Але гэта не значыць, што не надыйдзе цёплая пара, калі абавязкова захочацца кудысьці выбрацца, з’ездзіць і пабываць у цікавых мясцінах.

Да адных з такіх можна аднесці Беларускае Паазер’е, што знаходзіцца на тэрыторыі Віцебскай вобласці. Менавіта там — мястэчка Глыбокае, у наваколлях якога захавалася многа цэркваў і касцёлаў, якія рэдка сустрачаны ў іншых беларускіх мясцінах, напрыклад, на Магілёўшчыне ці Гомельшчыне.

Каб здзейсніць віртуальнае падарожжа на Глыбоччыну, трэба набраць на камп’ютэры адрас <http://antos.kapyalush.at.tut.by>. Ужо з інтэрнэтнага адраса бачна, што аўтарам і натхняльнікам партала з’яўляецца мясцовы жыхар Антось Капалюш. Ад яго і прывітанне, змешчанае на першай старонцы сайта „Храмы Глыбоччыны”. „Гэтая старонка была задумана як месца, дзе людзі змогуць даведацца пра духоўныя святыні вельмі прывабнага кутка Беларусі — Глыбоччыны, а таксама паўночна-заходняга беларускага Паазер’я, — піша спадар Антось. — Спадзяюся, што інфармацыя і фотаздымкі, якія змешчаны на гэтай старонцы, дапамогуць жадаемым зрабіць своеасаблівае «віртуальнае падарожжа» па краю, які літаральна носіць на сабе адбітак гісторыі. А калі Вы, шануюныя наведвальнікі, пажадаеце сваімі вачамі ўбачыць тую спадчыну, якая дайшла да нас праз стагоддзі, дакраўца да велічных касцёлаў, адпачнуць душою ў простых, але ад гэтага яшчэ больш мілых сельскіх цэрквах, то шчыра запрашаем Вас

на Глыбоччыну. Для прыхільнікаў рэлігійнага турызму або проста неаб’яковых да канфесійнай гісторыі Беларусі захад Віцебскай вобласці ўвогуле з’яўляецца сапраўдным скарбам, які абавязкова трэба адчыніць для сябе”.

Варта адзначыць, што рубрык на сайце не надта многа. Іх усяго пяць, але па-сапраўднаму цікавымі можна назваць толькі „Вандроўкі”, „Гісторыю” і „Шпалеры”. Таму і звернем сваю ўвагу менавіта на іх.

Старонка „Вандроўкі” распавядае пра маршрут, які варта выбраць, каб наведаць розныя храмы Глыбоччыны. Аўтар вядзе нас па ўсіх глыбоцкіх храмах, незалежна ад таго, якія яны — праваслаўныя ці каталіцкія. Распавядаючы пра шлях да храмаў, Антось Капалюш у сваім тэксе адразу дае гіперспасылкі на тыя вёскі, праз якія праходзіць маршрут. Такім чынам, кожная такая вёска мае ўласную старонку, дзе месціцца не толькі кароткі расповед пра той ці іншы храм, але і даюцца фотаздымкі.

Рубрыка „Гісторыя” ўяўляе сабой вытрымкі з кнігі „Памяць. Гісторыка-дакументальная хроніка Глыбоцкага раёна”. Вытрымкі гэтыя тычацца кожнага храма, пра які ідзе расповед на сайце. Акрамя таго, тут маюцца асобныя фрагменты з кнігі гісторыка Ота Гедэмана, якая выйшла ў Вільні ў 1935 годзе і падрабязна раскрывае гісторыю цэлага Глыбокага.

Тыя, хто хочучы пабачыць на свае вочы храмы Глыбоччыны, не пакідаючы ўласнага пакоя, раю зайсці на старонку „Шпалеры”. Тут месціцца выдатны і вялікі фотаздымкі тых цэркваў і касцёлаў, пра якія спадар Антось распавядае на сваім сайце.

Уладзімір ЛАПЦЭВІЧ

Небывалая вышыня

Пры падвядзенні спартовых вынікаў студзеня па храналагічных рамках выхаду газеты па-за ўвагай засталася сапраўдная каманда месяца — жаночая зборная Беларусі па індорхакеі, якая стала сярэбраным прызёрам ажно чэмпіянату Еўропы. З задавальненнем у гэтым выпуску вяртаем „доўгі” і аддаём належнае дзяўчатам з кляшчамі, якія ўзняліся на небывалую вышыню.

Развіццё айчыннага жаночага хакея на траве звязана найперш з гродзенскім „Рытмам”. Яшчэ ў васьмідзесятых гады мінулага стагоддзя для многіх гродзенскіх дзяўчат не вельмі папулярная ў свеце гульня сталася пропускам за мяжу — „Рытм” пад кіраваннем незабыўнай Алы Грэсь часта браў удзел у розных прэстыжных еўракубковых спаборніцтвах і быў базавым клубам нацыянальнай дружны. Многім запомнілася, як незадоўга да распаду СССР у горад над Нёманам на таварыскую гульню прыезджала зборная... ЗША. Гэта былі хіба першыя амерыканкі, якіх на жывую ўбачылі гродзенцы. Беларускія дзяўчаты тады ўпэўнена перамаглі. У 1991 годзе „Рытм” выйграў еўрапейскі Кубак кубкаў. Пазней Грэсь (надзвычай прыкра, што яе імя няма нават у спартовай энцыклапедыі Беларусі) з’ехала ва Украіну, а „Рытм” і зборная Беларусі перайшлі пад кіраванне Ніны Дашко. На двух апошніх чэмпіянатах кантынента (у 2004 і 2006 гг.) беларускі заваёўвалі бронзавыя ўзнагароды. І вось яшчэ адзін крок наперад.

На першынстве Еўропы, якое прайшло ў Іспаніі, беларускі, у складзе якіх гулялі практычна толькі гродзенскія хакеісткі, ад пачатку трапілі ў вельмі моцную групу. У стартывым матчы нашы дзяўчаты пераканаўча адолелі Аўстрыю — 8:3, пасля гаспадынь пляцоўкі — ка-

манду Іспаніі (сярэбраны прызёр папярэдняга чэмпіянату Еўропы) — 7:2. А з чэмпіёнам свету Нідэрландамі была зафіксаваная нічыя — 3:3. У паўфінале чакала жорсткая бітва з Шатландыяй, якая завяршылася на карысць Беларусі — 4:3. І толькі ў фінале нашы саступілі найбольш тытулаванай Нямеччыне — 1:6. У выніку каманда, якую трэніравалі Ніна Дашко і Аляксандр Кісель, стала віцэ-чэмпіёнам. Нягледзячы на тое, што ў складзе не было дзвюх моцных хакеістак — Ірыны Тымуль і Веранікі Пехцеравай, якія аднаўляюцца пасля аперацыі на каленях. Ну, а немкі шосты раз запар выйгралі еўрапейскае першынство.

У лютым гродзенскім хакеісткам адпачываць не даўдзецца. Па-першае, адбудзецца другі тур чэмпіянату краіны, па-другое, пройдзе розыгрыш Кубка еўрапейскіх чэмпіёнаў у дывізіёне „А”. Пяць разоў на гэтым турніры „Рытм” займаў другое месца. Сама пара падумаць пра заваёву Кубка. Але галоўнае выпрабаванне чакае ў сталіцы Азербайджана Баку ў красавіку. Там адбудзецца кваліфікацыйны турнір за адзіную пучэўку на пекінскую алімпіяду. Акрамя Беларусі на вакансію будуць прэтэндаваць Іспанія, Азербайджан, Украіна, Чылі і Кенія. Спецыялісты, якіх у гэтым відзе няшмат, лічаць, што шанцаў у нашых дзяўчат небагата. І рэч у тым, што пераважную частку міжнародных сустрэч беларускія хакеісткі праводзяць на паркеце (на якім і адбывалася еўрапершынство). Гульня ж на траве вызначаецца зусім іншай спецыфікай. І пераход на яе не такі просты. Ну, а беларуская зборная, на жаль, не мае сталага фінансавага запячча, каб рэгулярна выязджаць на замежныя травяныя палі.

Уладзімір ХІЛЬМАНОВІЧ

Знаёмства з традыцыяй і культурай

23 студзеня г.г. у Комплексе школ у Нараўцы (Гайнаўскі павет) адбылося падсумаванне праекта „Абычэй і абрады польска-беларускага памежжа Нараўка — Пружаны”, якому спадарожнічала мастацкая частка ў выкананні вучняў. У мерапрыемстве прынялі ўдзел, між іншым, генеральны консул Рэспублікі Беларусь у Беластоку Міхал Аляксейчык, намеснік куратара асветы ў Беластоку Гражына Віснеўская, старшыня Гміннай рады ў Нараўцы Андрэй Мядзведзь, вайт Нараўчанскай гміны Мікалай Павільч ды радныя Нараўчанскай гміны і Гайнаўскага павета Юрый Дрозд, Ян Драўноўскі, Ян Целушэцкі і Андрэй Скепка.

Гасцей прывітала і з вынікамі працы вучняў Комплексу школ у Нараўцы і Школы № 5 у Пружаных (Беларусь) пазнаёміла дырэктарка КШ Марыя Леўша. Мо-

ладзь, м.інш., запісала ад пажылых людзей Нараўчанскай гміны і Пружан колішнія песні і прыпеўкі, знаёмілася з абрадамі (м.інш. велікодныя запісалі ад Вольгі Адамюк з Ахрымоў, а ёлачныя аздабленні выконвалі пад кіраўніцтвам Нэлі Харкевіч з Новага Ляўкова). Моладзь сабрала багатую інфармацыю пра традыцыі і культуру па абодвух баках дзяржаўнай мяжы. Зберагліся ад забыцця фальклор і старыя калядкі. Найдаўнейшыя песні вельмі прыгожыя ды павучальныя. Гэта паэтычныя пасведчанні народнай спадчыны. У старых абрадах і песнях скрываюцца незнішчальныя скарбы.

Вучні з Пружан пазнаёміліся з Нараўкай і наваколлем, ездзілі на экскурсію ў Белавежу, наведалі м.інш. Прыродазнаўча-лясны музей.

Комплекс школ у Нараўцы выдаў друкам зборнік „Абрадныя прыпеў-

кі і сямейныя песні”.

Госці агледзелі чатыры тэатралізаваныя абрадавыя сцэны: Куцця, Вялікдзень, Ноч Купалы і беларускае вяселле, а затым кінафільм пра супрацоўніцтва школьнай моладзі з Нараўкі і Пружан, які зняў Тадэвуш Кшыжанскі, выстаўкі, альбомы. Найбольш цікавымі былі выступленні нараўчанскай моладзі з абрадавымі сцэнкамі.

Генеральны консул РБ Міхал Аляксейчык выказаў пажаданне, каб не забыць свайго і каб яшчэ раз вучнёўскі калектыў з Нараўкі паказаў інсцэнізаваныя абрады ў Пружаных. Ён заахвочваў вучняў і настаўнікаў да далейшага супрацоўніцтва і сябравання.

Дырэктар КШ у Нараўцы падзякавала за дапамогу ў рэалізацыі праекта і ўручыла дыпломы вайту Нараўчанскай гміны Мікалаю Павільчу, дырэктарцы Гміннага ася-

родка культуры ў Нараўцы Анне Стульгіс, дырэктару Гайнаўскага дома культуры Андрэю Скепку, настаўніцам-рэалізатаркам праекта Івоне Сідарук-Саўко, Лілі Тарасевіч, Вацлаве Суліме, Катажыне Рэент, Крыстыне Паскробка, Анне Кандрацюк, Анне Байко, Марылі Ангельчык, Еве Шалынскай, Лідзіі Скепка, Галіне Сідар-Варанеўскай, Аліне Мацкевіч, Яўгеніі Панфілюк, а таксама Тадэвушу Кшыжанскаму, Галене Рэент, Вользе Максімюк, Нэлі Харкевіч і Вользе Адамюк.

Генеральны консул РБ у Беластоку зрабіў запіс у памятную кніжку школы: „Вялікае дзякуй за Вашую шчырую працу, за сяброўскія сустрэчы з беларускімі калегамі і, каб была будучыня ў такіх адносінах, трэба яшчэ цяжка папрацаваць і гэта залежыць ад Вас, ад настаўнікаў і моладзі”.

(ян)

Пенсіянерскае танцаванне

У наш калядна-навагодні перыяд, 15 студзеня, гайнаўскія пенсіянеры сарганізавалі ў мясцовым доме культуры інтэграцыйнае мерапрыемства. На танцавальную вечарыну з’явілася больш за 120 чалавек. Да танца са сцэны падыгрываў музычны калектыў Пятра Скепкі. Пад гукі вальса „Колькі ў небе зор” пайшлі кругам пара за парай. На жанчынах з прыгожымі прычоскамі зіхацелі розныя бліскучкі, што аж міла было паглядзець. Мужчыны таксама трымалі сябе элегантна.

Удзельнікаў мерапрыемства чакалі накрытыя белымі абрусамі сталы, а на іх — безліч смакоццяў: свойскія кілбасы і такія ж вяндрліны, грыбы, разнавідныя пірагі.

Аркестр не дае аддыхацца, амаль безупынна іграе і спявае Пятро Скепка. У падтрымку яму выступіла Анна Карэтка, якая прыгожымі песнямі і звонкім голасам зачаравала публіку.

Набліжаецца поўнач. Старшыня Гайнаўскага аддзялення Саюза пенсіянераў і інвалідаў Мікалай Чыквін выходзіць на сцэну з прывітальным словам:

— Шаноўная публіка, дарагія ўдзельнікі нашага святочнага балю! — сказаў. — Віншую вас з наступіўшым Новым годам. Жадаю вам здароўя, шчасця, дабрабыту, радасці і як найбольш усмешкі!

Удзельнікі вечарыны паднялі баклы шампанскага, каб сказаныя старшынёю важныя і ўзнёслыя словы здзейсніліся.

Ізноў раздаліся гукі музычнага калектыву. Пенсіянеры, не адчуваючы ні стомы, ні рыпення ў каленях, зноў выйшлі на танцпляцоўку.

Ірына Раманюк са Збуча, старшыня пенсіянерскага гуртка Чыжоўскай гміны, расказала, што ад іх на вечарыну прыехала 12 чалавек, у тым ліку 6 членаў калектыву „Незбудкі” з Курашава, на чале з яго

кіраўніком Нінай Грыгарук і акардэаністам Сяргеем Аўксенціюком.

Марыя Кіндзюк з Чыжоў не прапусціла ніводнага танца, бо — як сама сказала — калі ногі не баяць, дык чаго ж сядзець.

Мікалай, таксама з Чыжоў, вельмі задаволены мерапрыемствам. «Мы з жонкай трапілі сюды ўпершыню, — сказаў ён. — Нам імпрэза вельмі спадабалася. Гулялі мы весела ў сямейнай атмасферы, сустрэлі многа знаёмых. Ну і гэтыя нашы задушэўныя песні, ад якіх горла не баліць, а толькі сэрца радуецца. Найбольшай папулярнасцю карысталася ў нас „Медавіца” на збожжавай прыпраўцы. Гэта вядомы наш арыгінальны, здаровы напітак, ад якога галава не баліць, але без якога „Кацюшу” не заспяваеш і танга „Мілонга” не станцуеш”.

На танцавальнай інтэграцыйнай вечарыне былі таксама пенсіянеры з Белавежы і Нарвы. Добра адчувалі сябе не толькі пенсіянеры, але і іх госці, у тым ліку і віцэ-стараста Гайнаўскага павета Ежы Сірак са сваёй прыгожай жонкай.

Віктар БУРА

Аб урачыстых вечарах у ліцэях з беларускай мовай навучання

20-21 студзеня 2008 года пасол Беларусі ў Польшчы Павел Лагушка, генконсул Беларусі ў Беластоку Міхал Аляксейчык прынялі ўдзел ва ўрачыстых вечарах выпускнікоў у Агульнаадукацыйных ліцэях з дадатковым навучаннем беларускай мовы ў Бельску-Падляшскім і Гайнаўцы. Такія вечары маюць назву „Сто дзён” і праводзяцца штогод у ліцэях напярэдадні выпускных экзаменаў.

Ва ўрачыстых вечарах прынялі ўдзел кіраўніцтва, настаўнікі і выпускнікі ліцэяў, кіраўнікі органаў мясцовага самакіравання, ганаровыя госці, прадстаўнікі рэгіянальных СМІ.

Пасол Беларусі пажадаў выпускнікам паспяховай здачы экзаменаў, падзякаваў кіраўніцтву і настаўнікам ліцэяў за высокі ўзровень арганізацыі навучання, падтрымку беларускай мовы і куль-

туры, захаванне беларускіх традыцый, перадаў ліцэям бібліятэчкі (па 100 кніг) вучэбна-метадычнай літаратуры.

У Гайнаўскім ліцэі з дадатковым навучаннем беларускай мовы выпускнікі ліцэя разам з традыцыйным танцам „Паланэз” выканалі і беларускую „Лявоніху”. Гайнаўскі ліцэй заняў у 2007 годзе 30 месца ў рэйтынгу ліцэяў Польшчы. Заканчвае навучанне ў ліцэі ў 2008 годзе 120 вучняў.

У Бельскім ліцэі беларускую мову ў пяці выпускных класах вывучаюць 164 вучні, а ліцэй сярод усіх падобных устаноў Польшчы ў рэйтынгу за 2007 год заняў 45 месца.

Ад імя Пасольства і Генконсульства Беларусі ў Беластоку для лепшых выпускнікоў ліцэяў 2008 года ўжо традыцыйна ўстаноўлены матэрыяльныя ўзнагароды.

Прэс-служба Пасольства РБ

Адгаданка

Шыфраграма

Літары адгаданых слоў, перанесеныя згодна з іх парадкавымі нумарамі ў клеткі роспісу, складуць рашэнне — арабскую прыказку.

- будаўнічы матэрыял з сумесі цэменту, вады, пяску = 17 _ 16 _ 1 _ 2 _ 15 _ ;
- дугападобная палоска валасоў над вочнай ямінай = 24 _ 25 _ 26 _ 10 _ 23 _ ;
- бацька бацькі = 19 _ 20 _ 21 _ 22 _ ;
- расліна з макаўкай = 27 _ 11 _ 30 _ ;
- бацька Хама = 7 _ 6 _ 3 _ ;

6. аўтаматычны механізм для замыкання і размыкання электрычнага ланцуга =

12 _ 13 _ 28 _ 29 _ ;

7. частка вупражы з клешчамі = 9

_ 33 _ 34 _ 18 _ 5 _ ;

8. зграя, шайка, банда

= 4 _ 8 _ 14 _ 32 _ 31 _ .

	1	2	3	4	5	6
7	8	9	10	11	12	13
15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27
28	29	30	31	32	33	34

Сярод чытачоў, якія на працягу месяца дашлюць у рэдакцыю правільныя адказы, будуць разыграны кніжныя ўзнагароды.

Адказ на адгаданку з 1 нумара

Вада, абарог, нафталін, ягня, адпаведнік, асёл.

Рашэнне: Навагодняя ёлка.

Кніжныя ўзнагароды высылаем Лукашу Пацэвічу і Аляксандру Дабчынкаму з Беластока.

Ніва PL ISSN 0546-1960
TYDNIWIK BIELARUSKI I POLSKI NR INDEKSU 366714

Выдавец: Праграмавая рада тыднёвіка „Ніва”.
Старшыня: Яўген Вапа.
Адрас рэдакцыі: 15-959 Białystok 2, ul. Zamenhofska 27, skr. poczt. 84.
Тэл./факс: (+48 85) 743 50 22.
Internet: <http://niva.iig.pl/>
E-mail: redakcja@niva.iig.pl
Zrealizowano przy udziale wsparcia finansowego Ministra Spraw Wewnetrznych i Administracji.

Галоўны рэдактар: Яўген Вапа.
Намеснік гал. рэдактара: Віталь Луба.
Тэхнічны рэдактар: Адам Паўлоўскі.
Рэдактар „Зоркі”: Ганна Кандрацюк-Свярубская.
Публіцысты: Міхась Андрасюк, Мікола Ваўранюк, Аляксандр Вярбіцкі, Ганна Кандрацюк-Свярубская, Ілона Карпюк, Міраслава Лукша, Аляксей Мароз, Мацей Халадоўскі, Віктар Сазонаў, Уладзімір Хільмановіч.
Канцэлярыя: Галіна Рамашка.
Камп’ютэрны набор і карэктурка: Яўгенія Палоцкая.
Друкарня: „Orthdruk”, Białystok.

Tekstów nie zamówionych redakcja nie zwraca. Zastrzeżenie również prawo skracania i opracowania redakcyjnego tekstów nie zamówionych. Za treść ogłoszeń redakcja nie ponosi odpowiedzialności.
Prenumerata: II kwartał 26 zł. do 5 marca 2008 r.; III kwartał 26 zł. do 5 czerwca 2008 r.; IV kwartał 26 zł. do 5 września 2008 r. II półrocze 52 zł. do 5 czerwca 2008 r. II — IV kwartał 78 zł. do 5 marca 2008 r. Wpłaty przyjmują urzędy pocztowe na terenie woj. podlaskiego i oddziały „Ruch” na terenie całego kraju.
Prenumerata z wysyłką za granicę pocztą zwykłą wynosi: kwartałna — 131 zł.; półroczna — 224 zł.;

roczna — 374 zł. **Pocztą lotniczą:** Europa — prenumerata kwartałna — 142 zł., półroczna — 243 zł., roczna — 405 zł. Ameryka Północna, Południowa, Środkowa, Afryka, Azja — prenumerata kwartałna — 160 zł., półroczna — 274 zł., roczna — 456 zł. Australia i Oceania — prenumerata kwartałna — 204 zł., półroczna — 350 zł., roczna — 583 zł.
Wpłaty do 5 dnia miesiąca poprzedzającego prenumeratę przyjmuje „RUCH” S.A., Oddział Krajowej Dystrybucji Prasy, ul. Jana Kazimierza 31/33, 01-248 Warszawa, Pekao S.A. IV O/Warszawa, Nr 68 1240 1053 1111 0000 0443 0494.
1. Prenumeratę można zamówić w redakcji. Pla-

nowana ilość numerów „Niwy” w 2008 roku — 52. **Pocztą zwykłą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką w kraju wynosi 3,55 zł. Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę — kraje europejskie — 5,00 zł. — kraje pozaeuropejskie — 5,20 zł. **Pocztą lotniczą:** Cena 1 egz. wraz z wysyłką za granicę: — kraje europejskie — 6,00 zł., — Ameryka Północna, Afryka — 6,70 zł., — Ameryka Południowa — 7,80 zł., — Australia i Oceania — 10,00 zł.
Wpłaty przyjmuje: Rada Programowa Tygodnika „Niwa”, BPH PBK SA O/Białystok 77 1060 0076 0000 4011 5001 5504.

Nakład: 1 760 egz.

Люба пісала з Юшкавага Груды 10.02 — 16.02

Тэкст і фота Міры ЛУКШЫ

Іду шляхамі трох сясцёр — Жэні, Любы ды Аніоты. Іхнія бацькі — Марыя і Канстанцін Галубоўскія — вядомыя чытачам „Нівы”, нават тым, хто купляе толькі календар. Здымак Галубоўскіх каля вугла хаты, са свежым нумарам „Нівы”, быў змешчаны сярод фатаграфій людзей з беларускага роду на старонцы найбольш папулярнай на сценах прыватнага хат Беларасточчыны. Канстанцін Галубоўскі родам са Старога Ляўкова нарадзіўся ў 1910 годзе ў мнагадзетнай сялянскай сям’і. Марыя — 9 гадоў пазней, у вагоне, калі бацькі вярталіся з бежанства, у падлуплянскі хутар Раманава. У 1985 г. „Ніву” запрасілі як дарога гасця, які штотыдзень наведваў іх ад самага пачатку існавання, на сваё сямейнае свята. Пяцьдзесят год ад таго дня вячаліся Кастусь і Марыя ў царкве ў Ялоўцы.

„Мы — нацыянальнасць наша беларуская і мова наша беларуская!” — казаў Кастусь Галубоўскі, чалавек глыбокай мудрасці, самавук, філосаф. А жонка ягоная Марыя ніколі не хадзіла ў школу, а па-беларуску навучылася чытаць па „Ніве”. І ўся сям’я, тады з 13 унукамі, спявалі доўгую магутную песню, у якой прагучалі словы: *Няхай дадуць нам золата — не возьмем мы багацця! Лепш чорны хлеб мець свой, чым мёд на зямлі чужой!* Галубоўскія — род спевакоў (ёсць у гэтым родзе лаўрэаты конкурсу „Беларуская песня” — адным з першых лаўрэатаў быў сам дзед Кастусь, які выступаў у конкурсе сола з уласнымі мелодыямі да вершаў з „Нівы”, і з дачкой Любай спяваў на конкурсе; ёсць і члены беларускіх спявацкіх калектываў), ёсць паэты, ёсць захавальнікі і майстры па вышыванню і ткацтве (дачка Яўгенія Аліфер са Старога Ляўкова, пра якую мы пісалі ў „Ніве” н-р 50 ад 16 снежня 2007 г.), ёсць і паэты. У той дзень спявала ўнучка Марыя, якая пасля добра паказалася ў „Ніве” на літаратурнай старонцы, друкавала свае вершы і Люба. Той дзень паўвечча жыцця разам Марыі і Кастуся, праведзены на сямейнай „злётцы” якраз у хаце наймалодшай іхняй дачкі Любы Саковіч, жонкі Уладзіміра, за паў з вялікім хваляваннем у памяці і ў душы таксама і ніўскіх гасцей, і праз іх — і чытачоў. А чытачы ведалі Любу Саковіч і раней — яна з Юшкавага Груды слала ў „Ніву” вершы, часам і пад псеўданімам. Чым нярэдка і распальвала ўяву чытачоў ды суседзяў, бо і ўкалоць прыходзілася, праўда, не людзей, а іх заганы.

Вось я іду да Любы Саковіч, другой сястры з тройцы Галубоўшчанак, па заснежанай дарозе. Высеўшы з аўтобуса, які ехаў раніцай у Ялоўку, на раздарожжы пасярод Юшкавага Груды збіралася ісці ўжо ў бок „другой вёскі” — вярнуцца крыху назад каля малачарні ды дайсці недзе ў паўтара кіламетра туды, дзе стаіць дом Любы Саковіч, ды яшчэ спыталася ў прахожай пад крамай, ці ведае яна, дзе жыве Люба. „А яна ж паехала на працу, здаецца! Папытайцеся ў краме, ці сядала яна сёння на аўтобус!” А я ж ведала ад яе сястры, што Люба ўжо

ў пенсійным узросце! Пытаюся. А як жа — Люба села зранку на аўтобус ды паехала на працу ў Бандары. Бо працуе яна ў Доме апекі ў Гарбарых, што ў гатэлі на беразе Сямёнаўскага вадасховішча. У Бандары 4 кіламетры, з два адтуль будзе ў гатэль. А тут шчыпае маразок, на небе клубяцца чорныя хмары... Паварочваю ў дарогу на Бандары і тупаю па абледзянелай дарозе, па правым баку — можа, хто спыніцца? І праўда, недзе на паўдарозе спыняецца, у чарзе недзе трыццатая, аўтамашына, у якой мчыцца маладая пара з дзіцяткам у фатэліку. А яны і едуць якраз у Гарбары. Жанчына працуе разам з Любай і добра яе ведае:

— О, які гэта радасны, залаты чалавек! Працуе ў нас пакаёвай. Кажэце, вершы пісала? Вельмі дасціпная яна, паказвае толькі добры настрой, хоць самой нялёгка.

Пакуль азірнулася я, ужо ў доме апекі пачынаюць шукаць Любу.

— Я добра ведаю паню Любу, — кажа Галіна Саковіч, дырэктарка. — Мы працавалі разам у юшкаваградскім асяродку здароўя. Ведаю, што за чалавек: добры, сумленны, працавіты. Разумее людзей. Таму і прыняла я яе на працу. А ў нас тут усе нямоглыя. З хворымі душама. Тут справа не толькі ў тым, каб прыбраць за імі, накарміць, дагледзець...

Выйшла Люба з калідора, у службовым блакітным фартуху, і, здаецца, засвяціла сонейка. Ды разгубілася — дзе ж тут да фатаграфіі, непрычасаная яна, ад работы адарвалася, дзе ж тут успамінаць былое! Пісала калісь, ды калі гэта было... Аўдавала, сама рабіла гаспадарку, гадала дзяцей. А як тады пісалася?

— От неяк так — натхненне паўлялася, і пісала... Пару гадоў. Памятаю. Верш пра „чын”. О, якраз яго і маеце з сабою. І памятаю, пісала, як сумна на свеце было б, калі б „Нівы” не было: „*Ніва*” на вёсцы, „*Ніва*” ва ўсім свеце, чытайце яе і вы, і малыя дзеці”...

А гэты верш пра чын, ды з 24 жніўня 1980 года. Як той час бяжыць!

Спачатку я нядаўна захапілася ў Ляўкове цудоўным, сапраўдным, рагатым ды цыцатым караваем. А спякла яго Люба Саковіч. Славіцца гэты каравай не толькі на Падляшшы. Бася Грыц з Ціванюкоў хвалілася хлебам, а Люба — караваем. Хату хораша прыбрала, пакалісьняму. Запісвалі яе з Другога тэлебачання, — як гібае, здобіць ды пячэ каравай... Каб захаваць звычай, роднае, перадаць нашчадкам... Каб прыгожым цешыцца самому, і свет прыхарошваць.

Люба выйшла замуж у Юшкаў Груд у 1966 годзе. Ад 16 гадоў яна ўдава. Калі памёр муж, наймалодшаму дзіцяці было 9 гадоў, старэйшы сын ужо быў жанаты. Цяпер адзін сын на пенсіі, другі працуе ў стражы, дачка кончыла сацыялогію, працы шукае. Люба гаспадарыла колькі магла, пайшла на пенсію. Падзарабляе тут у доме апекі, а таксама ў кацельні ў асяродку здароўя ў Юшкавым Грудзе (курсы мусіла зрабіць!).

— Тут, колькі маю сілы, працую, — кажа Люба. — Я вельмі ўдзячная дырэктцыі. Бо дзе ж дала б выжыць за 530 злотых! Ці тут праца цяжкая? Можа і цяжкая, ды не так як калісь на гаспадарцы. 12 гектараў. А то целіцца, а то паросіцца, а то сена прывязі... Трымала 4 дойныя кравы, маладняк. Мужу было 42 гады, як памёр. Быў кіраўніком у сельскагаспадарчым гуртку. Час быў нервовы. Ліквідавалі тады „кулкі”, перараблялі ўсё. Перажыў. Я пайшла рабіць у асяродку здароўя, каб вырабіць рэнтэ. Не хапала, каб дзяцей павучыць. Мусіла круціцца. Сказалі мне на працы: *Jesteś dzielna, Luba!* Доктар Дамашэвіч казаў: „Ты, Люба, моцная псіхічна. Некаторым палёжку даюць папярось”. А я яму: „Дзе там папярось, мне на хлеб не хапае!” Як тады мне было брацца да вершаў! Ай, і якая шкада, што паліквідавалі беларускую мову па школах. Дзеці ўмелі б чытаць. Мне лягчэй пішацца, і думаецца па-беларуску.

Селі мы ў пакоі дырэктаркі, сярод каляровых прац жыхароў дома апекі, і яна, дырэктарка, нявестка вядомага міхалоўскага беларускага дзеяча Антона Саковіча (105 гадоў!) пытаецца:

— А ведаеце іхніх сясцёр — Жэню Аліфер і Аніоту Стэльмашук? Якія гэта жанчыны! Якія людзі! Якія беларускі!

Люба Саковіч папраўляе блакітны фартух. На стомленым твары паўляецца ўсмешка. І пльывуць яе вершы. Усе памятае слова ў слова. Гумарыстычны пра самагоншчыкаў (у ваколіцы ўсе вывучвалі іх на памяць, і ведалі, пра каго напісана!), пра пачыны вялікія і малыя звычайных людзей. *Як у „Ніве” прачыталі, жанчыны радасна казалі!* Гэта пра „скляповую” Я., што гандзявала самагонкай. Некаторыя вершы і не друкаваліся, бо не адважылася паслаць, хоць ведалі іх у народзе. Чытае нам свае творы на памяць Люба, быццам раптам адчыніліся сакрэтныя сховы памяці. Хто ж спадзяваўся, што прыйдзе хтосьці з дарогае „Нівы” і кране струну. Ды зноў:

— Э там, вершы то Аркадзік пісаў, з Ціванюкоў. Харошыя вершы. А там мае... Памёр нам Аркадзік Ляўшук...

Ды не падае беларускі дух натхнення на падміхалоўскіх палетках. У Рыбаках піша Марыся Хлябіч, суседка пакойнага дзядзькі Федзіка. А тут, за Ціванюкамі — не можа кінуць пярэ са свайой спрацаванай рукі светлая Люба Саковіч, Галубоўшчанка.

(22.03. — 20.04.) Знакаміты настрой, выдатнае здароўе, жыццярэчаснасць, жвавае сіла. Рабі ўсё па парадку. Можаш узбірацца на найвышэйшыя вяршыні!

(21.04. — 21.05.) Зможаш рашуча, нават радыкальна, вырашаць усе свае справы. Ды не ашалеш і не перакуліш свайго свету дагары нагамі. Пільнай сваіх інтарэсаў, старанна выконвай усе абяцанні.

(22.05. — 22.06.) Старайся не пагубіцца ў дэталях, якія могуць аказацца важнымі. У пастаянных парах — росквіт пачуццяў. Пашчасціцца таксама Блізюкам не да пары. Не разлічвай замнога на блізкіх у хатніх справах. Пры прафесійных выбарах кіруйся інтуіцыяй, не забывай, аднак, аб здаровым розуме.

(23.06. — 23.07.) Калі твая пара незарэгістраваная, падумай аб легалізацыі. Калі хто спрабуе падкапаць тваю пазіцыю, змагайся за сваё. Ведаеш сваю вартасць! Навучыся адрозніваць ворагаў ад сяброў!

(24.07. — 23.08.) Сямейныя спрэчкі, праблемы з паразуменнем з найбліжэйшымі. Не дзейнічай на цяп-ляп, бо можаш шмат страціць. Слухай парад іншых, каб не заблукаць.

(24.08. — 23.09.) Нечакана можа трапіць у цябе страла Амура — не ўцячэш! Найбольшым клопатам могуць быць для цябе няздзейсненыя амбіцыі. Нечаканыя змены — раз карысныя, раз — не. Адклад часам ідзе ў лад.

(24.09. — 23.10.) Хопіць табе ідэй на тое, каб распаліць атмасферу ў пары. Не глядзі на тое, колькі маюць іншыя, толькі цешся сваім. Няма табе раўні ў любоўных заваёвах!

(24.10. — 22.11.) Тваё захопніцкае, гарачае каханне ды прывязанасць могуць быць цяжарам для каханай асобы. Іграй у латарэю. Маеш шанц спраўна паспачваць даўгі ды крэдыты. Злосць разгрузі ў актыўны спосаб.

(23.11. — 22.12.) Кінутае слова ці злосная заўвага могуць выклікаць бурю. Нават калі будзеш мець рацыю, лепш адмоўся ад благіх слоў. Твой партнёр мусіць мець цяпер больш цяжару! А які ён для цябе настаўнік жыцця!

(23.12. — 20.01.) 10-13.02. паймаеш спалучыш сілу з красою. Варта тады весці перагаворы і падпісаць дамовы. Будзеш мець вялікі ўплыў на людзей, спадабаешся. Затое будзе хтосьці, хто схоча паўспамінаць былое, але і раздзерці незагоеныя раны.

(21.01. — 19.02.) Не дазваляй кіраваць сабою іншым, але і не ўлазь у чужое жыццё. Твая харызматычная індывідуальнасць яшчэ ў гэтым тыдні выклікае ўражанне. Можаш уздыхаць да пару асоб адразу (найбольшыя любоўныя трыумфы — у наступных тыднях!).

(20.02. — 21.03.) Можаш часам мець уражанне, што змагаешся з ветракамі. І з сям’ёй таксама ты „на пнянку”. Цяжкія перапалкі ў пары. Калі твой шэф жанчына, глядзі, каб не стаць яе пасыльным. Магчымыя плёткі.

Агата АРЛЯНСКАЯ

Яўген Міхальскі - II

Жыва

ПРА ГІСТОРЫЮ

Вадзім Курчук - IV

Родам з Беластоцчыны

Генеалагічнае дрэва Прытыцкіх

Роднай сястры беларускага дзеяча рэвалюцыйнага руху ў Заходняй Беларусі Сяргея Прытыцкага — Іраідзе Царук (Прытыцкай) 29 студзеня споўнілася 80 гадоў з дня нараджэння. Іраіда Царук — доктар гістарычных навук, прафесар, заслужаны работнік вышэйшай школы Беларусі, аўтар некалькіх кніг па гісторыі Беларусі.

Сяргей ЧЫГРЫН

Іраіда Царук нарадзілася ў вёсцы Гаркавічы Сакоўскага павета. Цяпер жыве ў Мінску.

— *Спадарыня Іраіда, давайце напачатку задаем Вашу родную вёску Гаркавічы і той час, калі Вы з бацькамі там жылі. А таксама раскажыце пра сваю сям'ю.*

— Бацькі мае былі простыя вясковыя сяляне, жылі ў Гаркавічах і мелі 1,5 гектара зямлі. І 1,5 га зямлі апрацоўвалі яшчэ брата бацькі, які жыў у Беластоку. Бацька Іосіф Рыгоравіч Прытыцкі нарадзіўся ў Гаркавічах. Маці Наталля Ігнацьеўна таксама родам з Гаркавічаў. Мой дзед — бацькаў бацька — пражыў ажно 105 гадоў. І што цікава, што ён памёр у полі, калі працаваў. Дзед Ігнат, мамін бацька, быў рэкрутам, адслужыў 25 гадоў. У руска-турэцкую вайну ён быў узнагароджаны Георгіеўскім крыжам.

У бацькоў маіх было шмат дзяцей, але многія паўміралі. Выжылі толькі пшасцёра. Я была самая малая. Таму на сённяшні дзень у жывых нікога не засталася. Адзін мой брат Аляксандр быў расстраляны немцамі ў 1942 годзе і ён пахаваны ў Юраўлянах. Другі брат Віктар загінуў пад Смаленскам на фронце. Таксама ў 1942 годзе. Маці памерла ў Гаркавічах у 1937 годзе і пахавана ў Юраўлянах. І калі сястра ставіла ім помнік, то туды ўпісала і прозвішча Віктара Прытыцкага. Бо мы шмат гадоў не ведалі, дзе ён загінуў і дзе пахаваны. У мінулым годзе я была ў Гаркавічах і ў Юраўлянах, наведала іх магілы, нашых сваякоў і знаёмых.

— *Сяргей Прытыцкі — гэта таксама Ваш родны брат?*

— Так. Ён быў старэйшы за мяне на 15 гадоў. Але памёр рана — ва ўзросце 58 гадоў. Сяргей быў дзяржаўным і палітычным дзеячам Беларусі. З 1968 года ён з'яўляўся старшынёй Прэзідыума Вярхоўнага Савета БССР і намеснікам старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР. Пра яго напісаны кнігі і нават зняты кінафільм „Чырвоная ліца” на кінастудыі „Беларусьфільм”.

— *У Гаркавічах некалі быў музей Сяргея Прытыцкага. Ці ёсць ён цяпер?*

— Такі музей у Гаркавічах сапраўды быў. Я нават прымала ўдзел у яго адкрыцці, здаецца, у 1973 годзе. Для музея я перадавала розныя

Наталля і Іосіф Прытыцкія

матэрыялы і фотаздымкі брата. Але цяпер музея Прытыцкага там няма. Калі я наведала Гаркавічы, то пыталася ў вясцоўцаў: а дзе музей? „Даўно ўжо няма музея”, — казалі мае землякі.

— *А куды падзеліся музейныя экспанаты?*

— Мне казалі, што музейныя экспанаты забралі ў Беларускае гра-

дзеячам нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі. Спачатку працаваў у Крынкаўскай паштова-тэлеграфнай канторы, а пасля Першай сусветнай вайны — у сельскай гаспадарцы. Быў адным з заснавальнікаў Беларускай сялянска-работніцкай грамады (БСРГ) і сябрам яе ЦК у 1926-1927 гадах. Восенню 1933 года быў арыштаваны

Іраіда Царук

мадска-культурнае таварыства ў Беластоку.

— *З Гаркавічаў родам быў і Павел Валашын. Ці чулі пра такога?*

— Вядома ж. Павел Валашын быў

органами НКВД па сфабрыкаванай справе „Беларускага нацыянальнага цэнтра”. Расстраляны ў 1937 годзе. Павел Валашын сябраваў з маім старэйшым братам Аляксандрам.

Валашын яго далучыў да палітыкі, да беларускіх спраў. Разам з Паўлам Аляксандр Стварыў у Гаркавічах гурток ТБШ. А крыху пазней да іх далучыўся і Сяргей.

— *Спадарыня Іраіда, а як Вы трапілі ў Мінск?*

— Калі мой брат Сяргей быў намеснікам старшыні Беластоцкага аблвыканкама, ён мяне ў кастрычніку 1939 года з вёскі забраў у Беласток. Ён мне замяніў маму і вельмі турбаваўся пра мой лёс. А калі пачалася вайна, мы з братам Віктарам хацелі вярнуцца з Беластока ў Гаркавічы, але нас не пусцілі, таму мы далучыліся да бежанцаў і заехалі ажно ў Саратаўскую вобласць Расіі. Там я апынулася ў дзіцячым доме ў Саратаўскай вобласці, а Віктар — у Саратаўскім рамесным вучылішчы. З вучылішча ён уцёк і пайшоў дабрахвотнікам на фронт, дзе і загінуў пад Смаленскам. Брат Сяргей не ведаў, дзе я і дзе Віктар. Нас ён пастаянна шукаў. І аднойчы ўбачыў у спісках эвакуіраваных. А калі знайшоў, прыехаў да нас на Саратаўшчыну. Пасля Сяргей зноў вярнуўся на Радзіму і пастаянна мне пісаў пісьмы. Гэта былі вельмі цёплыя і шчырыя лісты, якія дапамагалі мне жыць і адначасова выходзілі мяне.

— *А пасля вайны Вы вярнуліся ў Мінск. Так?*

— Калі скончылася вайна, бацька жаніўся другі раз і прыехаў з Гаркавічаў у Мінск, а пасля жыў у Клецкім раёне. Мяне Сяргей з Саратаўскай вобласці забраў у Маскву, дзе я паступіла ў рамеснае вучылішча. Скончыла яго і атрымала спецыяльнасць токара-фрэзероўшчыка. Але хутка захварэла на брушны тыф і прыехала да бацькі. Пасля вылечылася. Закончыла Нясвіжскае педвучылішча і ў ліку 5% навучэнцаў-выдатнікаў была накіравана на вучобу на гістарычны факультэт Белдзяржуніверсітэта, які скончыла ў 1953 годзе. Тут пазнаёмілася са сваім будучым мужам Аляксандрам Царуком, які таксама быў студэнтам гістарычнага факультэта.

— *А чым Ваш муж займаўся і дзе працаваў пасля Белдзяржуніверсітэта?*

— Мой муж родам з Карэліцкага раёна. Кандыдат гістарычных навук. Працаваў намеснікам дэкана завочнага аддзялення Белдзяржуніверсітэта. Даследаваў у свой час пытанні гісторыі КПЗБ. Яму **працяг** IV

Бежанства

Сям'я бацькі выехала з Рушчан у Расію ў 1915 годзе, уцякаючы перад немцамі; гаварылі ўсё забіраць і выязджаць, званы перад немцамі вывезлі. Выехала амаль уся вёска, за выключэннем можа трох-чатырох сем'яў. Вёску нехта спаліў, асталіся толькі будынкі тых, што не выехалі. У бежанстве наша сям'я жыла ў Варонежы. Бацька там быў прадаўцом у агульнай краме, мяса ў бочках там было. Успамінаў, што добрыя там былі людзі, добра жылося, але тужылі па радзіме.

Яшчэ з Расіі бацька прыехаў пабачыць сваю вёску, яшчэ тады кавалерам быў. Вярнуўся і сказаў, што тут асталіся Крупінскія, Паплаўскія і Зіноўкі. Нашы вярнуліся ў 1917 годзе, прыехалі чыгункай, дзе ваду ў самаварах варылі; пасля прыезду жылі ў знаёмых. Вярнуліся не ўсе разам. Тыя, што раней прыехалі, стаўлялі сабе нешта, а на іхняе месца ў суседзяў пасяляліся чарговыя прыезджыя. Шмат людзей хварэла тыфам, бацька таксама пасля вяртання захварэў, але акрыяў. Вярнулася ўся бацькава сям'я: бабуля з дзядулем, тата і ягоныя брат ды сястра. Неўзабаве памёр дзед ад запалення лёгкіх; было яму тады 47 гадоў. І ўсе клопаты зваліліся на бацьку.

Частку сваёй зямлі нашы аддалі ў карыстанне Лебядзінскаму, што меў поле побач нашага, і за тое ён даваў нашым харчы. Нашы паставілі хатку з хлявом, яшчэ ў той хатцы я нарадзіўся. Прыдбалі коніка, парасят і памалу разжываліся. Брат нарадзіўся ў 1927 годзе, сястра два гады пазней, а я ў 1930-м.

Напярэдадні вайны

Хадзіў я ў школу, што была побач шпітала ў Харошчы. Побач школы стаяла прыгожая кірха. Тут, дзе цяпер шпіталь, у царскі час была тэкстыльная фабрыка; яе ўласнікам быў немец Моўс. У першую вайну, калі людзі з наваколя выехалі ў бежанства, у той фабрыцы не было каму працаваць, фабрыка спыніла дзейнасць, а Моўс выехаў. Раней ён пабудоваў у Харошчы і школу, і кірху. Санацыйныя ўлады вырашылі адкрыць псіхіятрычны шпіталь у будынках былой тэкстыльнай фабрыкі Моўса. А прыгожая кірха, якая стаяла непдалёк фабрыкі, пасля другой сусветнай вайны была знесена.

У царскі час немцы купілі шмат зямлі каля Харошчы. Іншы немец, Шмід, меў поле між Харошчай і Рушчанамі. Паставіў ён там гарэлачны завод і ветраны млын. Між Харошчай і Рушчанамі былі пратэстанцкія могілкі, шмат магіль там было і таксама кірха стаяла. Могілкі былі абгароджаны жалезнай агароджай, навокал рос бэз. У кірсе была грабніца з жалезнымі трунамі. Быў я ў сярэдзіне кірхі, бо ідучы ў школу заглядалі туды, шмат трунаў было адкрытых.

У санацыйную школу хадзіў я тры гады, да вайны. У верасні 1939 года спярша ў нашу вёску з'явіліся немцы, мо з дзесяць самаходаў прыехала, якіх у гумнах паставілі. У суседа паставілі кухню. Нас, малых, частавалі шакаладам і супам — суп быў вельмі смачны. Немцы былі прыгожа адзетыя, ветлівыя. Пабылі ў Рушчанах нядоўга і ноччу паціху з'ехалі. Нейкі час было ціха, а пасля пайшла чутка, што тут будзе Беларусь. І як прыйшлі рускія, то шмат крамаў адкрылі, фур-

Фота Аляксандра ВЯРЭЦКАГА

ВАЕННЫЯ ЛЁСЫ

Успаміны Яўгена МІХАЛЬСКАГА з Рушчан каля Харошчы, народжанага ў 1930 годзе.

манкамі тавар вазілі; так рабілі, каб усяго было ўдоволь.

Пасля зноў стала школа ў Харошчы, загадчыкам быў Голуб. Гэта быў вельмі добры чалавек, яшчэ пры Польшчы прыняў мяне ў шасцігадовым узросце, каб я мог разам з сястрой вучыцца. Але саветам хтось на яго ўдаў, забралі яго ноччу і ўсялякі слых пра яго прапаў; людзі плакалі па ім.

У школе былі розныя класы: рускія і польскія. Рускія класы былі прадбачаны дзецім савецкіх вайскоўцаў, што стаялі ў Харошчы. На месцы тэкстыльнай фабрыкі зрабілі яны *городок* — казармы, і кругом на вучэнні хадзілі. Хадзілі дарогай ад Рушчан, каля крыніцы за могілкамі, і бярвенні на плечах насілі; гаварылі, што яны з танкавай часці. А афіцэры жылі па вёсках. І ў нас у адным пакоі закатаваўся лейтэнант Маргуноў, а пасля месяца-двух прыехала да яго жонка з аднагодовам дзіцём. Ягоная жонка нідзе не працавала, так як і іншыя прыезджыя жанчыны.

Да рускіх класаў у школе шмат праваслаўных хадзіла, у тым ліку і з Рушчан. Наш клас вучыла Вера Дзмітраўна Беляшэвіч з Харошчы, бо яна ведала рускую мову з бежанства. А праваслаўных было шмат: у Рушчанах, Рагове (у Рагоўку не было), Паньках, Ізбшчы, Касцюках, Гаёўніках, Зачарлянах, Тапільцы, на Ферме. Гаварылі па-просту. У школе было больш католікаў і там гаварылі па-польску, і ва ўстановах. Калісь дзіця, як прыходзіла ў школу, не ўмела па-польску гаварыць, а цяпер па-свойму гавораць у нас толькі старэйшыя.

Рэлігію навучаў нас бацюшка Гарустовіч. Жыў ён на плябаніі разам з матушкай і там жа ладзіў нам калядныя ёлкі. Дзеці прыходзілі з бацькамі, гаварылі верхыкі, а Дзед Мароз даваў за гэта прыдбаныя бацюшкам падарункі.

Пазней, пад немцам, здарылася нам бяда. Яшчэ пры санацыі да адной удавы ў Рушчанах прыступіў прымак. Было ў яе ўжо двое дзяцей і з новым мужам нарадзіла яна чарговых двое. Аднак жанчына не ладзіла з ім, бо ён любіў лёгкае жыццё, і той прымак пасля адышоў у Беласток. Там ён сабраў сваіх хаўрус-

нікаў і ў Пакрову яны абрабавалі нашу сям'ю: забралі трое свіней, каня з возам, два мяшкі пшаніцы, сем вялікіх буханак толькі што спечанага хлеба, два мяшкі мукі, усё мяса з забітага пад Пакрову парсюка. Пасля нам людзі памагалі, бо ў нас нават грошай не было каб што купіць.

Неяк неўзабаве бацюшка спытаў бацьку ці мае капусту. Капуста ў нас была і бацька завёз яму тры ці чатыры мяшкі. Бацька думаў, што бацюшка заплаціць за капусту, а ён толькі сказаў „Спасіба”. Бацька вярнуўся дахаты і заплакаў, сказаў мацеры:

— Так вось плацяць тым, што ў бядзе...

Савецкія парадкі

У Харошчы жылі не толькі ваенныя рускія, тут былі і сасланыя з савецкай глыбінкі на *принудиловку*, якія будавалі *городок* у Навасёлках. Аднаму з іх жонка прыслала ліст з запытаннем, ці сухароў яму не даслаць, а ён адказаў: ты камбінуй, каб як самой сюды трапіць.

Нашых таксама саветы заганылі да працы: то камяні на Крыўляны вазіць, то піламі пілаваць *лесогазтовку* каля Букштала. Тата там захварэў і ў шпіталі ляжаў, што на ксяндзовай плябаніі зрабілі. Выйшаў са шпітала і захварэў на запаленне лёгкіх, а за два-тры дні яго зноў у Букшталь клічуць, бо як не — то белыя мядзведзі... І зноў тата пабег да лекара, каб у шпіталь...

Саветы сталі разглядацца, хто паробка трымаў, хто ворагам быў. Тата крыху хварэў і пастушка трымаў, было ў нас каля трынаццаці гектараў угоддзяў, трымалі двое коней. Бацька наймаў тых коней бяднейшым за дапамогу пры палявых работах; неўзабаве бацьку сталі называць кулаком. Адзін з саветаў сказаў раз бацьку:

— Ты ведай, Вікенцій, што мы сваіх сабак не прывезлі, гэта вашы сабакі.

Саветы да нас прычэпіліся, што зямлі ў нас замнога, што частку яе трэба бедным аддаць. Забірайце, сказаў бацька. І палікі пабілі ад Рагоўка, бо там наша калонія, і прызначылі суседу. У бацькі было таксама балота над Нарвай, 4 гектары няўгоддзяў. І з тых трынаццаці гек-

тараў не ўсё наша было. Сусед не пайшоў араць аддадзенага яму нашага поля, сказаў:

— Не хачу. Калі яны яго забралі, то няхай самі яго абрабляюць.

Да нашага Маргунова прыходзіў энкавэдзіст, пра ўсё падпытваў нас, часам выпівалі. Адночы, выпіўшы, кажа бацьку:

— Ты хороший человек, но собак много имеешь.

— Что я кому сделал?

— Паробка держал.

— Я ему платил, я больной, у меня дети малые.

— Остерегайся! Если что — удирай! Я тебе больше ничего говорить не буду.

З Рушчан было вызначаных трынаццаць сем'яў на вывазку ў тую нядзелю, што немец напаў; пра гэта яшчэ мы ў саветаў даведаліся.

Прадсядацелем у Харошчы быў Песін, ды і з нашай вёскі пайшлі ў міліцыю і іншыя ўстановы. І знайшліся ў нас такія, што пра ўсё ахвотна даносілі энкавэдзістам. А яны хадзілі па хатах і кандыдатаў на белыя мядзведзі шукалі. З нашай вёскі 5-6 сем'яў забралі, працавалі яны ў калгасах.

І пасля вайны таксама вывозілі на ссылку ў Савецкі Саюз, але толькі па адным з сям'яў; гэтак вывезлі з Рушчан пад дзесяць чалавек. Адзін два разы ўцякаў, то яго сабакамі злавлілі і рэбры паламалі, але неяк вярнуўся; усе тыя вярнуліся. Там трэба было ведаць, з кім гаварыць: рускія з сабою баяліся гаварыць, бо ўжо ночы мог не пераначаваць, так на сябе даносілі. А з палкамі і гаварылі, і гандлявалі. Я ўжо пасля вайны ў Полацку быў, у сваякоў, то яны прыцішалі мяне:

— У нас нельзя такое говорить.

Лёс Рыгора

Мамін старэйшы брат Рыгор добра ведаў усе тайны Нарвы, што працякае зараз за Рушчанамі. І да яго з Беластока знаць прыезджала: лекары, адвакаты — ён вадзіў іх паляваць на качак. Меў у іх знаёмствы і мог шмат спраў аформіць з іх дапамогай. Прыезджаў да дзядзькі і дырэктар шпітала Рачкоўскі, кардыёлаг, які шмат спраў дапамог аформіць.

Дзядзька меў два з паловай гектары зямлі, быў у яго 14-15-гадовы сын і на два гады старэйшая дачка. Энкавэдзісты прыехалі ноччу, акружылі хату і забралі яго на допыты. Ён тлумачыў, што вазіў сваіх кліентаў, бо яму плацілі (за дзве гадзіны давалі 10 златаў, стралялі за той час мо з пяць качак і даволі). Адправілі яго дадому. Але ж тыя, што данесли, напісалі зноў, што ён вораг народа. Цяпер прысудзілі яму пяць гадоў ссылкі і адправілі ў Архангельск. А пасля нейкага часу ачапілі хату і забралі сям'ю...

Сын Рыгора, Коля, нейкім чынам уцёк ад іх і ў наш хлёўчык схаваўся. Прыбег за ім сусед:

— Дзе ён?

— Не ведаю, — кажа бацька.

— То і цябе возьмуць...

Пайшоў наш бацька і сказаў Коля каб уцякаў. Ён даў драпака да знаёмых у Фасты, але там пабаяліся і не прынялі яго. Тады ён падаўся ў Беласток, на Бажантарню... Але ж за сям'ю трывожыўся. Калі пабачыў, што забіраюць сястру, тады ён здаўся... Сям'ю вывезлі ў прыкаспійскі Казахстан, у Куйбышаўскі раён. Жылі там у зямлянках, палілі кізьяком. Сямейнікі, што

тут асталіся, штотыдзень пасылкі ім адпраўлялі.

У Казахстане Коля стаў трактарыстам, далі яму „Сталінец”. І як на досвітку паехала калона з трыццаці трактароў, то на вечар заезджала на канец поля, дзе ў буданах на чавала ім змена, якая на тых жа трактарах вярталася ноччу...

Начальнік Рыгора ў архангельскім лагера быў паляўнічым. Аднойчы вярнуўся ён з палявання, а Рыгор заўважыў, што ў яго прыгожая стрэльба, загаварыліся.

- Откуда ты? — пытае начальнік.
- З Белостока.
- Поляк?
- Да.
- Иди со мной.

Пагаварылі яшчэ і забраў ён Рыгора на наступнае паляванне. Была ўдача і з таго часу адмянілася Рыгорава жыццё. Начальнік прызнаўся:

— Польша это родина моих предков, их вывезли, у меня польская кровь...

Дзядзька Рыгор трымаў галубоў і тыя галубы недзе падзеліся. Але ўжо пасля вайны тыя галубы прыляцелі і не адлятаюць. А зараз на наступны дзень прыходзіць ліст з Архангельска: дзядзька пытаў пра сваю сям’ю. Яму паслалі адказ з адрасам і ён паехаў у Казахстан, да родных...

Яшчэ ў вайну ягоны сын Коля пайшоў з польскім войскам, стаў танкістам і ад Леніна праз Люблін прайшоў аж да Берліна; апошні ліст прыслаў з датай 2 мая 1945 года. Ягоная сям’я вярнулася ў Русчаны са ссылкамі і стала яго шукаць. Пісалі ў Чырвоны крыж, мінуў год два, а адказ не прыходзіў. Тады я напісаў у Міністэрства абароны запыт, што з ім сталася, бо не вярнуўся. Прайшло два тыдні, ідзе дзядзька і плача:

— Маю адказ: Ваш сын Мікалай Казлоўскі загінуў 2 мая пад Берлінам, трапіўшы ў нямецкую засаду.

Пазней дзядзька перайшоў у каталіцтва, бо гэта праваслаўныя адправілі яго і ягоную сям’ю ў ссылку.

Нямецкія парадкі

А ў тую нядзелю, калі пачалося нямецкае наступленне на саветаў, прыбег пасланец па нашага лейтэнанта. Неўзабаве Маргуноў вярнуўся і паведаміў, што гэта не манеўры, толькі вайна. Загадаў жонцы сабраць рэчы і быць напачатку. Пад вечар прыехала машына і забрала ўсе савецкія сем’і; больш мы іх ужо не бачылі. А з *городка* ўсё ўзбраенне — гранаты, амуніцыю, карабіны — на пратэстанцкія могілкі вывезлі і брызентавымі пакрышкамі накрылі; і пайшлі... Тады людзі кінуліся разбіраць усё тое, што асталося. З *городка* расцягнулі мыла, шчоткі, лыжы — усё. І з могілак узбраенне забіралі, з-за рэчкі фурманкамі прыезджалі — з Сякеркаў, Златоры — у іх два кані і адзін дышаль, а ў нашых два дышлі і адзін конь... Але ўсяго не разабралі, яшчэ шмат асталося і тое ружжо немцы ўзарвалі.

Немцы хутка даведліся, хто ў саветаў службы, данеслі ім. І зараз тых пабралі і па сённяшні дзень не вядома, што з імі сталася...

Немцы загадалі штотыднёва кантынгент па дзве штукі жывёлы ад вёскі даваць. І на прымусовыя работы загадалі солтысу вызначаць акрэсленую колькасць людзей. Солтыс не хацеў сам прымаць такіх ра-

шэнняў і прасіў людзей, каб самі дагаворваліся. І так бралі ў каго найбольш кавалераў і дзевак было. У Германію забралі з нашай вёскі дзесяць чалавек: адзін не вярнуўся, адзін вярнуўся без нагі, якую страціў у час бамбёжкі...

Аднойчы ў нядзелю ішоў па вёсцы чалавек, хлеба прасіў. Пытаем, хто ён, адказаў, што з няволі ідзе; быў гэта узбек з Ташкента, прасіў, каб хто яго прыняў. Ніхто пра яго не дакладваў і ён так у нас астаўся: дзень у аднаго пажыве, дзень у іншага. Летам пасвіў за тое, што яго кармілі. Расказаў, што калі капаў равы, немец меў засцярогі да ягонай працы і ён таго немца лапатай забіў і ўцёк. А як настала восень, тады бралі яго каб малаціў цэпам. Пасля запатрабавалі каб каго ў Германію, дык яго неяк выслалі. Спярша трапіў да баўэра, пасля на фабрыку, а адтуль у шахту. Ён нам спярша пісьмы пісаў, а мы яму пасылкі пасылалі, але як трапіў у шахту, кантакт з ім парваўся... Ва ўзбекаў свае ганаровыя правілы: ён нам сказаў, што калі ў іх сям’і была прапала карова, то брат хацеў яго зарэзаць, але пасля тая карова знайшлася.

Прышпіталі ў Харошчы была да-

Фота Аляксандра ВЯРБІЦКАГА

Русчаны

ваенная падсобная гаспадарка і туды нямецкі наглядчык Мілер загадаў браць на работу дзяцей ад дзесяці гадоў, паводле дастаўленага яму спіска. У той спісак трапілі і мы з сястрой — разам нас было з усёй вёскай адзінаццаць душ. І штодзённа на сёмую гадзіну трэба было выстройвацца нам перад стайняй. Там нас размяркоўвалі да розных прац: у цяпліцу, да морквы, буракоў, сена, збожжа. Усю гаспадарскую работу рабілі, а пільнавалі нас памочнікі Мілера Каліна і Буром.

Аднойчы разбалеліся мне зубы і я не пайшоў на работу. Камісар выклікаў мяне і сказаў, што ў лагер пашле. Але солтыс, сусед, заехаў і патлумачыў што малалетні і выпрасіў дараванне мне. Камісар дараваў, але сказаў, што калі яшчэ раз такое паўторыцца, то вышле мяне ў такі лагер, з якога няма вяртання.

Так мы працавалі аж да ўцёкаў немцаў. І мы, як даведліся што саветы Беласток займаюць, не пайшлі на работу. Але прыслалі па нас машыны і забралі, а там ужо ўкраінцы прыгналі з усходу кароў і нас заганяюць тых кароў даць. Загадаваць мне стаць з левага боку, а я на правы іду. Немец вымае карабін і да мяне. А я за свінарню і драла ў парк! Там войска, палаткі, а мы ўцякаем, каб з каровамі не забралі. Купілі яшчэ ў немцаў папярсы і праз гарадніянскія сенажаці прыбеглі дахаты; сястра таксама ўцякла разам са мною. А хто не ўцёк, той пагнаў кароў...

У пазнейшы час стаў я хадайначаць за кампенсациямі за прыму-

совую трохгадовую работу ў Харошчы. Дакументаў у мяне не было, дык сведкі пасведчылі за мною. З архіва напісалі, што пра такую гаспадарку ў Харошчы нічога ім не вядома. Але з геадэзіі далі адказ, што такая гаспадарка была. Аднак адмовілі мне, тлумачачы, што не маю права на кампенсацию, бо не быў вывезены. Калі б вывезлі мяне за сто кіламетраў, тады меў бы такое права. А я ж прымусова на немцаў працаваў. Такі васьць, у нас парадак: тыя, што былі інтэрнаваны, лічацца ветэранамі, а мы, што за агароджай працавалі — не!

Праход фронту

Набліжаўся фронт, немцы ў нашай вёсцы свой штаб размяшчаюць, адзін заняў у нас той пакой, у якім раней Маргуноў жыў. Самаходаў поўна, радыёстанцыю на гумне паставілі. За рэчкай Нарвай, якая была дзвесце метраў за нашым садком, бачым, што з суботы на нядзелю нейкі асоб стаў. А каля рэчкі была наша супольная вясковая паша. Мы туды кароў выганялі, коней. Было тады ў вёсцы каля ста пяцідзясяці кароў і каля трыццаці коней. Мы тых коней загналі на груд і папуталі. Але ж праз нейкі час бачым — нашых коней няма. Зараз

сусед пераправіўся праз рэчку і разведваў, што нашых коней перавялі ўброд на другі бок рэчкі ўкраінцы, у той свой асоб. Бацька даклаў пра гэта нямецкаму афіцэру, што ў нас быў. Той паглядзеў у біноклі, пабачыў нашых коней і зараз папрасіў тры-чатыры лодкі нарыхтаваць. На тых лодках бацька з суседзямі і ўзброенымі немцамі пераправіліся за Нарву. Там немцы навялі карабіны і двух з іх падалося ў асоб, патрабуюць аддаць коней:

— Не маецца права красці! Зараз тых коней аддаць!

— Мы ж ваюем... — не хочуць аддаваць.

— Даю вам дзесяць мінут, — сказаў немец, — і калі за той час не аддасце, то ваш асоб знішчым датла.

Пабачылі зладзеі, што няма тут жартаў і вярнулі коней. А нашы за раз за тых коней і ў лес...

Той наш афіцэр пабачыў, што Беласток бамбёжыць. Загадаў нам хавацца перад бамбёжкай, а ноччу паадчыняў нашы вокны, каб шыбы не палопалі. Нямецкае войска заняло пазіцыі за Нарвай, а на коміне цагельні ў Златоры нямецкі наводчык засеў наводзіць агонь па саветах.

Наш пастух кароў на грудзе пасвіў і тыя каровы за рэчку перайшлі. Ён пайшоў за імі і там яго немцы злавалі, падазраючы, што гэта шпіён — у яго былі маленькія вочы, як у татараў. Аднак адпусцілі і загадалі кароў забраць. Ён прыгнаў іх у вёску, а тут кожны за сваіх кароў і ў поле.

Мы да знаёмых у Раговак уцяклі перад бамбёжкай. Выглядаем: ру-

скія правады цягнуць ад Харошчы. Падышоў да іх знаёмы, пагаварылі. А тут і снарады лётаюць, але ніводзін у будынку не трапіў, толькі некалькі яблынь пацярпела.

Прышла руская разведка. Праз біноклі пабачылі, што за Нарвай немец у акопе голицца. Яны апранулі сукенкі, пабралі кошыкі і пайшлі. А той глядзіць — бабы ідуць. І яны яго ўхапілі, пасадзілі ў лодку і прывезлі на свой бераг. Фронт стаяў тут некалькі дзён, мы яшчэ ў Парослах і Крупніках хаваліся. А пасля, калі саветы хацелі пераз Крушэва акружыць немцаў, тыя адступілі і фронт адышоў далей на захад.

І рускія зноў штаб у нас зрабілі, зноў капітан заняў той пакой, у якім калісь Маргуноў жыў. У нас працавала яго сакратарка-яўрэйка, у нас размяркоўвалі раненых, што выходзілі са шпіталю, мелі яны з сабой сухі паёк і спалі ў нашай стадоле ў сене. Быў тут малодшы лейтэнант, які быў нам памагаў жыць з поля звозіць. Меў ён чатырох братаў і ўсіх іх немцы пабілі... Але быў яшчэ тут і іншы акрыялы, яўрэй. Заходзіў ён да тае сакратаркі амаль штодзень, пагаварыць. І пасля нейкага часу сказаў нам: „Цяпер я ўжо на фронт не пайду”.

Зімою салдаты па сена прыезджалі, а раненыя прыходзілі, каб нешта тут прадаць. Аднойчы двух прыехала па сена: каб купіць або ўкрасці. І адзін са шпіталю прыйшоў, гадзіннік прынёс, можа з танка яго выняў. І тут яны спаткаліся. Адзін з тых, што сена вёз, забірае раненаму той гадзіннік:

- Отдай!
- Нет.
- Ты его украл.
- Украл.

І забралі тыя ад сена ад яго гадзіннік. Але ён неўзабаве вярнуўся з таварышам і калі тыя ехалі з сенам, пераступілі ім дарогу з пісталетам:

— Отдавай часы!

І вазакі аддалі гадзіннік, просячы, каб іх адно не пабілі.

Пасля вайны тут партызаны былі. Савецкае войска, што вярталася з вайны, зноў у Харошчы *городок* заняло. У суседа танк паставілі. І зноў афіцэры па кватэрах рассяліліся; у нашай вёсцы некалькіх было — Галакцёнаў, Варапаеў. Апошні быў грузінам, ягоныя продкі былі духоўнымі. Ён быў такі набожны, што калі мая сястра ішла ў царкву, ён заўсёды на свечку даваў. Калі гаварыў пацеры, то бацька аж за галаву хапаўся. Паказаў ён іконку Багародзіцы і сказаў:

— Это мамаша мне дала и она меня берегла.

Гаварыў, што датуль у нас яны будуць, пакуль партызаны не здадуцца. Наша калонія каля Рагоўка была, у якім партызаны былі. Некаторыя нам раілі выехаць, але тыя партызаны не мелі да бацька ніякіх прэтэнзій, бо бацька нікуды не ангажаваўся. І саветы гаварылі, каб нікуды не выязджаць і не мяняць веры. Аднаго, што пры саветах быў актывістам, партызаны забралі ноччу ў кальсонах і след па ім прапаў; магчыма, што нехта на яго маёмасць цікаваў. Калі ў 1941 годзе саветы вывозілі ў Казахстан, то адзін са ссыльных пагражаў, што як вернецца, то танкам паб’е тых, якія яго ўдалі. А цяпер партызаны не хацелі з саветамі мець дачыненне, бо мелі гаспадаркі.

Запісаў Аляксандр ВЯРБІЦКІ

Расказ Вадзіма КУРЧУКА,
народжанага ў 1942 годзе
ў Крынках.

Мой бацька Сяргей Паўлавіч Курчук нарадзіўся ў 1901 годзе ў Крынках. У яго было яшчэ трое малодшых братоў: Іван, які вывучыўся на шаўца, Яўген, які стаў сталяром і Аркадзь, які, на жаль, памёр ва ўзросце 18 гадоў.

У 1915 годзе сям'я майго бацькі выехала ў бежанства, усё тут пакінуўшы. Заехалі яны ў Маскву, дзе жыў дзядзька, які працаваў кандуктарам на трамваі. Ён быў жанаты, але дзяцей у яго не было. Крыху пажыў у яго, а пасля знялі іншую кватэру. Дзед стаў на працу і бацька таксама — пілаваў ён і калоў жыдам дровы. У той кватэры было нашым добра, бо яе гаспадар быў мясніком і прыносіў нашым абрэзкі мяса; выбіраў ён, вядома, лепшыя кавалкі. Такім чынам наша сям'я мела харчовую падтрымку.

Калі ішло да рэвалюцыі, прыйшоў да нашых дзядзькаў пляменнік і сказаў:

— Дядя, большая радость, царя сбросили!

А дзед так яму адказаў:

— Знаеш, ідзі дахаты, хай маці пашые табе мяшок і да яго ты ў лесе вырубай ляшчынавы калок.

— А навшта?

— Пойдзеш жабраваць.

— Ну, што вы, дзядзька — будзем жыць як людзі.

Спачатку быў дастатак, але калі настала новая ўлада, загадалі ўсе тавары выкідаць у рэчку Маскву, бо быццам яны атручаны былі і небяспечныя для людзей. У Маскве настаў голад, паявіліся чэргі. Бацька выбраўся ў чаргу за хлебам з сянніком і прастаяў цэлыя суткі. Калі перад ім у чарзе асталося толькі двух чалавек, прадаўшчыца заявіла:

— Хлеба нету.

— А калі будзе?

— Завтра в этот час.

Вось так: або стой далей, або ідзі дахаты і нанова чаргу займай. Тады сталі бежанцаў вывозіць углыб Расіі і размяркоўваць па дзве сям'і ў вёсцы. Наша сям'я апынулася за Уралам, у Цюменскай ці Томскай губерні. У новым месцы была царква, крама, карчма — там людзі яшчэ добра жылі, іх гаворка змахвавала на ўкраінскую. Калі наша сям'я заехала, усе прыйшлі пабачыць бежанцаў і кожны нешта прынёс: хто хлеб, хто саланіну, хто каўбасу...

З крынскага гнязда

Нанеслі столькі, што магазін можна было адкрываць. А нашы пасля хадзілі памагаць мясцовым: малаціць, араць, касіць...

Калі нашы сабраліся вяртацца, купілі малаго сібірскага каня і ехалі ім з вясы аж да маразоў. Прыехалі яны ў Казань і сталі на акраіне горада. А ў Казані татары жывуць, у якіх конскае мяса прысмакам. Павечарэла, прыходзіць да нашых татарын і кажа дзеду:

— Знаеш што: скажы сваім сынам, каб усю ноч пільнавалі лашадку, бо як не, то ўкрадуць.

І бацька ўсю ноч сваю кабылку за вуздэчку трымаў. А рана прыйшоў той татарын і кажа дзеду:

— Твой сын добра пільнаваў.

У дарозе каня кармілі падножным кормам — тым, што па дарозе расло. Праязджалі па трыццаць-сорак кіламетраў за суткі. Калі набліжалася зіма, прадалі воз і каня, якога не было ўжо чым карміць. Падаліся да начальства, атрымалі вагон і поездам вярнуліся на радзіму. Ехалі ўсяляк, часам поезд суткі стаў. Людзі хварэлі, паміралі ад тыфу і хавалі іх у палатках чыгункі.

Калі прыехалі ў Крынкі, зімы яшчэ не было, яшчэ людзі канчалі выбіраць бульбу. Але ўжо нам стала лягчэй чым у дарозе. Бацькавы браты — шавец і сталяр — сталі на працу ў жыдоў і крыху зараблялі. Дзядзька Жэнько быў добрым сталяром, да таго ж ведаў мову ідыш. А яўрэі былі выдатнымі будаўнікамі так сакральных, як і свецкіх будынкаў. Будынкі стаўлялі летам, а зімою займаліся сталярствам, вырабам мэблі. У 1934 годзе памёр дзед.

У 1939 годзе бацьку змабілізавалі ў Гродна; ягоная часць стаяла каля вакзала. Неўзабаве саветы захапілі іх у палон і павезлі ў Асташкаў. Вазілі зняволеных вялікімі лодкамі на выспу, дзе былі манастырскія будынкі. І бацьку везлі лодкай, узбекскіх і іншых. Мы часта сустракаліся, абменьваліся педагагічным і навуковым вопытамі. Гэта было карысным для нас і для ўсіх гісторыкаў. Памятаю, сустрэліся ў Новасібірску з дэканам гістфака мясцовага ўніверсітэта Маламётавым, які быў беларусам. Наогул, у Новасібірскай вобласці Расіі шмат жыве і тады жыло беларусаў, продкі якіх былі сасланыя яшчэ ў 1863-1864 гады. Маламётаў прыязджаў да нас на Беларусь і знайшоў сваіх продкаў тут, даведаўся дзе жылі і дзе пахаваныя. Гэта было цікава, як з боку знаёмстваў, так і з навуковага боку. А цяжка было працаваць таму, што факультэт наш быў даволі вялікі: сюды ўваходзілі аддзяленні гісторыі, філасофіі, палітэканоміі, навуковага камунізму, гісторыі КПСС. Было пяць накірункаў працы. І за ўсім трэба было сачыць, наладжваць вучэбны працэс, бо студэнтаў вучылася на факультэце каля 2 тысяч,

Браты Іван, Жэнько і Сяргей Курчукі ў міжваенны час

Фота з сямейнага архіва Вадзіма КУРЧУКА

а насупраць плыла іншая, з якой лодачнік крыкнуў бацькаваму:

— Куды ты іх вязеш? Там ужо і так дзверы не зачыняюцца...

Той завярнуў лодку, у якой быў бацька, і прычаліў назад. Хто ведае, калі б бацька трапіў на тую выспу, ці вярнуўся б ён дахаты... І тых, што не завезлі на выспу, пяць тысяч народу, пагналі ў лес у баракі, дзе раней дзеці канікулы праводзілі. У тым лагеры глядзелі палонным на рукі і ў каго гладкія былі, таго лічылі афіцэрам, а ў каго спрацаваныя — таго радавым.

Прайшоў нейкі час і камандаванне лагера аб'явіла, што палонныя з Беласточчыны і Гродзеншчыны адпускаюцца. І тады яны — хто як мог: хто на поездзе, хто пяхком — дабіраліся дахаты.

Вярнуўшыся дахаты бацька ўжо да канца жыцця гаспадарыў у Крынках. Меў ён добры голас, тэнар, і сорак гадоў спяваў у царкоўным хо-

ры крынскай царквы. У кожны Вялікі чацвер ён з суседзямі і яшчэ адным малодшым калегам спявалі „Разбойніка”.

У пачатку 1950-х гадоў псаломшчык Осіп Пераляйка, выпускнік Жыровіцкай семінарыі, сарганізаваў народны хор з царкоўных і касцельных спевакоў. Паехалі яны на агляд у Варшаву і там занялі першае ці другое месца. Атрымалі яны за гэта грамафон і радыёпрыёмнік. Яны лічылі гэта вялікай узнагародай, бо ў той час радыёпрыёмніка ніхто ў нас не меў.

Але электраток у Крынках ужо быў. Яшчэ ў міжваенны час — за падаткавыя льготы — жыды далі гораду многа грошай, каб пабудаваць тут электрастанцыю. І пабудавалі, з дызельным рухавіком і турбінамі. У час другой сусветнай вайны немцы ўзарвалі частку будынка электрастанцыі, але зараз пасля вайны жыхары горада перавялі машыны электрастанцыі ў будынак былой крухмальні. І калі не было

току ні ў Гродне, ні ў Беластоку, ні ў Саколцы, то ў Крынках электрычнасць была! Пазней, у 1950-х гадах, калі працягнулі электралінію з Беластока, крынскую электрастанцыю ліквідавалі.

У міжваенны час жыды адкрылі таксама дзве аўтобусныя лініі: адну ў Гродна, а другую ў Беласток праз Саколку. А яшчэ ў царскі час адна багатая жанчына дала грошы, за якія паставілі шпіталь для хрысціян. І жыды мелі ў Крынках два шпіталі, а яўрэйскіх дамоў малітвы было ў Крынках сем. І за грошы аднаго багатага чалавека паставілі ў 1937 годзе школу; у вайну спалілі яе немцы і пасля вайны трэба было яе адбудоваць.

Пра рынак у Крынках гаварылі, што ён найбольшы ў Еўропе. Гэта не ад таго, што навокал поўна было крамаў, але з той прычыны, што ад рынку выходзіла аж трынаццаць вуліц!

Запісаў Аляксандр ВЯРЫЦКІ

І працяг *Генеалагічнае дрэва Прытыцкіх*

сёлета ў верасні споўніцца 85 гадоў. А бацька мужа — Уладзімір Царук — быў адным з арганізатараў і кіраўніком падполля і партызанскага руху на тэрыторыі былой Баранавіцкай вобласці ў гады Другой сусветнай вайны, Герой Савецкага Саюза. У вёсцы Ярэмічы Карэліцкага раёна яму стаіць помнік. Дачка Наталля таксама гісторык, кандыдат гістарычных навук, дацэнт, жыве ў Мінску, працуе на гістарычным факультэце Белдзяржуніверсітэта. Як бачыце, уся мая радня сваё жыццё звязала з беларускай гісторыяй.

— Але найбольш яркая асоба ў нашай гістарычнай навуцы — гэта Вы. Раскажыце пра сваю працоўную і творчую дзейнасць.

— Пасля таго, як скончыла гістарычны факультэт БДУ, я ў 1957 годзе закончыла яшчэ аспірантуру. У 1965 годзе абараніла кандыдацкую

дысертацыю, а ў 1976 — доктарскую. Кандыдацкая і доктарская дысертацыі былі прысвечаны даследаванням эканомікі, гісторыі і культуры Заходняй Беларусі. У 1973 годзе я была выбрана на пасаду дэкана гістарычнага факультэта Белдзяржуніверсітэта і на гэтай пасадзе адпрацавала аж да верасня 1986 года.

— Ці лёгка было жанчыне ў той час узначальваць гістарычны факультэт лепшай навуцальнай установы Беларусі?

— Я ўзначальвала факультэт 13 гадоў. Час той быў нялёгка, але цікавы. Мы шмат праводзілі навуковых канферэнцый, сустрэч, спартыўных спаборніцтваў, культмасавых мерапрыемстваў і г.д. Я наладжвала сувязі паміж сваім факультэтам і гістарычнымі факультэтамі прыбалтыйскіх вышэйшых навучальных устаноў, расійскіх, украінскіх,

а выкладчыкаў працавала больш за 100. І ніякіх не было сварак, непрыемнасцей, зайздрасці.

— Пасля таго, як Вы пакінулі пасаду дэкана, кім працавалі?

— Пасля я ўзначальвала кафедру гісторыі Беларусі да 1991 года. Маю шмат публікацый і кніг на гістарычную тэматыку. Падрыхтавала 30 кандыдатаў і 6 дактароў навук. Цяпер на пенсіі.

— А чым Вы займаецеся на пенсіі?

— Займаюся выхаваннем праўнікаў. А яшчэ, скажу па сакрэце, пішу ўспаміны. Але ўспаміны даюцца даволі цяжка. Таму што не ўсё памятаецца, згадваецца. Хачу таксама скласці генеалагічнае дрэва Прытыцкіх. Патрэбны мне запісы з Юраўлянскай царквы. Толькі вось не ведаю дзе іх шукаць: ці ў Гародні, ці ў Беластоку. Але гэта толькі планы. Ці ажыццявяцца яны — цяжка сказаць, бо мне ўжо няма гадоў.